ART EXHIBITION CATALOGUES REPUBLISHED ON MICROFICHE

Published on microfiche by:

Chadwyck-Healey Ltd
45 South Street
Bishops Stortford
Herts CM23 3AG
England

Somerset House
417 Maitland Avenue
Teaneck
New Jersey 07666
USA

Date of publication and production of master: 1975

Series: Each title is given a seven-figure serial number placed in the top right hand corner of the microfiche title strip. This is an accession number. The first figure indicates the number of the list in which the title first appears: the first three-figure group signifies the gallery or museum; the second three-figure group the accession number for that title.

Copyright: Filmed by permission of the copyright holders. The microfiche edition is the copyright of Chadwyck-Healey Ltd, 1975.

Location of original: The National Art Library, Victoria and Albert Museum, London

Note:

Some text and illustrations are lost through tight binding. This is a problem which we regret we have found unavoidable since we are only filming at the Victoria and Albert Museum those catalogues that cannot be found in other London locations.

78.0

1853/1953

vincent van gogh

RIJKSMUSEUM KRÖLLER MÜLLER OTTERLO (G)

STEDELIJK MUSEUM AMSTERDAM

Rijksmuseum Kröller Müller Otterlo (G): 24 Mei – 19 Juli
Stedelijk Museum Amsterdam: 23 Juli – 20 September

eeuwfeest vincent van gogh zomer 1953

L. 1520.
17. VII. 1953.

Pauvre Van Gogh

Loin des courtisans immortels du succès qui le fêtent d'où qu'il vienne quel qu'il soit sous tous régimes.

Loin des conformistes, tu as poursuivi silencieusement sur cet Océan sans fond des misères et des Joies picturales

Je le revois si bien en ces temps où tu errais au Borinage le tourment sans réserve et n'étant pas très bien compris d'ailleurs en ton meilleur

Miserere

en cette solitude spirituelle et chrétienne qui te relève si bien. n'aurais-tu pas pu être compris non seulement de certains peintres mais de tant d'autres pèlerins.

Pour moi, enfant du vieux Faubourg des Longues Peines comment ne serais-je pas touché en me souvenant que tu fus

enfin par trouver en ta trop courte
vie une communion picturale
plus complète en mon pays français

Qu'on est heureux et bienheureux
quand on revoit d'un œil averti
l'ensemble de ton œuvre de te voir
~~enfin~~ dans l'exaltation de la
couleur de plus en plus sensible
et éloquent sans oublier les
anciens arriver enfin si jeune à
si bon port malgré tant de traverses
et de malheurs n'ayant jamais
oublié pas plus que ton admirable
frère bien aimé l'essentiel de
cet art pictural.

Georges Rouault

Février 1953 -

PAUVRE VAN GOGH

Loin des courtisans immortels du succès qui le fêtent, d'où qu'il vienne, quel qu'il soit sous tous régimes.'
Loin des conformistes, tu as bourlingué silencieusement sur cet Océan sans fond des misères et des joies picturales.
Je te revois si bien en ces temps où tu errais au Borinage, te donnant sans réserve et n'étant pas très bien compris d'ailleurs en ton meilleur

Miserere

en cette solitude spirituelle et chrétienne qui te relève si bien. N'aurais-tu pas pu être compris non seulement de certains peintres mais de tant d'autres pélerins?
Pour moi, enfant du vieux faubourg des Longues Peines, comment ne serais-je pas touché en me souvenant que tu finis enfin par trouver en ta trop courte vie une communion picturale plus complète en mon pays français.
Qu'on est heureux et bienheureux quand on revoit d'un oeil averti l'ensemble de ton oeuvre de te voir dans l'exaltation de la couleur de plus en plus sensible et éloquent, sans oublier tes Anciens, arriver enfin si jeune à si bon port malgré tant de traverses et de malheurs, n'ayant jamais oublié, pas plus que ton admirable frère bien-aimé, l'essentiel de cet art pictural.

GEORGES ROUAULT, FÉVRIER 1953

ARME VAN GOGH.

Ver van de onsterfelijke hovelingen van de roem, die het succes feestelijk inhalen, waar het ook ontstaat en hoe het zich ook voordoet, onder elk regiem.
Ver van de conformisten heb jij zwijgend rondgezwalkt op die bodemloze oceaan van picturale ellende en vreugde. Ik zie je zo duidelijk voor mij, in de tijd toen je rondzwierf in de Borinage waar je jezelf volkomen wegschonk en trouwens bitter slecht begrepen werd in je beste

Miserere

in die geestelijke en christelijke eenzaamheid, die je zo goed doet herleven.
Had je niet begrepen kunnen worden, niet slechts door sommige schilders, maar door zoveel andere pelgrims?
Wat mij aangaat, kind van de Wijk der Langdurige Smarten, hoe zou ik niet ontroerd zijn bij de herinnering, dat je tenslotte in je te korte leven een volledige picturale communie hebt gevonden in mijn Franse land.
Hoe gelukkig en gelukzalig is men, wanneer men – met geoefend oog je gehele werk opnieuw bekijkend – bemerkt, hoe je in de verrukking van de kleur steeds gevoeliger en welsprekender wordt, zonder je oude meesters uit het oog te verliezen, en tenslotte, zo jong nog, in zulk een goede haven bent beland, ondanks zoveel onheil en tegenspoed – zonder ooit je bewonderenswaardige innig geliefde broer vergeten te hebben, evenmin als het wezenlijke van de schilderkunst.

GEORGES ROUAULT, FEBRUARI 1953.

ONTMOETINGEN MET VAN GOGH

Vincent van Gogh was er voor mij alvóór ik begon te schilderen, eigenlijk bij mijn bewustwording. Het was het eerste geschil met mijn vader die het zo anders zag, voor mij was het de doorbraak naar een nieuwe wereld. Altijd is het een gebeuren gebleven om zijn werk te zien.

De grote tentoonstelling in Amsterdam van zijn werk na de Bevrijding was nog meer de Bevrijding voor mij dan de eigenlijke. Dat zijn werk daar zo prachtig kon hangen, en dat wij het weer zó konden zien: de magistrale tekeningen van het Franse landschap, de geschilderde landschappen, de figuren en de stillevens.

In 1951 zag ik voor het eerst in Parijs de Impressionisten in de Jeu de Paume. Genoten, prachtig, Renoir, Courbet e.a., maar boven op de eerste verdieping inéèns daar het zelfportret van Van Gogh met dat bleke gezicht en die barre ogen tegen die bewegende groene achtergrond. 's Avonds thuis tot laat in de nacht zag ik dat schilderij nog voor me. Het was het mooiste schilderij dat ik die dag zag.

Kortelings nog in Rotterdam in het museum Boymans de Fransen uit het Petit Palais. Prachtig, genoten, Courbet, Toulouse e.a., maar dan inéèns weer dat wandje met die schilderijen van Vincent uit de Brabantse tijd. En dan weer dat aangegrepen worden die intense gewaarwording van die diepe barre liefde van Van Gogh voor de realiteit.

CHARLEY TOOROP, FEBRUARI 1953

ZIJN SCHILDERIJEN HEBBEN NIETS VREEMDS

Het eerst, dat ik van de schilder Vincent van Gogh hoorde, is ruim 50 jaren geleden. Ik zelf was twintig en leerling van de Amsterdamse Academie voor Beeldende Kunsten. Een mijner medestudenten had ergens in een kunsthandel enkele werken van Van Gogh gezien. Hij had zich daarbij kostelijk geamuseerd. Zulke anatomische fouten en zulke volmaakt onnatuurlijke kleuren had hij nog nooit gezien en hij had de indruk gekregen, dat een grappenmaker bezig geweest was de goe-gemeent bij de neus te nemen. Hij stond daar juist met heftige gebaren zijn bevindingen ten beste te geven, toen de deur van onze schilderklasse openging en de Directeur op de drempel verscheen. Hij vroeg ons over welke gewichtige kunstproblemen wij zo enthousiast aan het redeneren waren en toen vertelde een onzer, dat we over de schilderijen van Van Gogh spraken. Professors gelaat was plotseling zeer ernstig geworden en met plechtige stem sprak hij de profetische woorden: „de naam van Vincent van Gogh behoort in de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten niet uitgesproken te worden." Professor rammelde met zijn sleutelbos, draaide zich op de hielen om en verliet zwijgend onze klas. In die tijd was Van Gogh bij ons zo goed als geheel onbekend – enkele ingewijden uitgezonderd – maar na 1910 kwam er beweging om de naam Vincent van Gogh. Er werd over gesproken – gediscussieerd. 90% Vonden het werk zonder voorbehoud lelijk en die 90% waren eerlijk in hun opinie. De overige 10% dweepten met Van Gogh, maar daar was dan weer 90% snobisme of aanstellerij bij. Zij, die Van Gogh het best begrepen, noemden hem niet Van Gogh, maar spraken van de Grote Vincent.

Daarna is alles volgens programma verlopen. Van 10% bewonderaars werden het 20, 30, 40, 80 en thans is de 100% allang gepasseerd. L'histoire se répète! Want bij alle kunstenaars van formaat zien we dezelfde gang van zaken. De weinige uitzonderingen als Michel-Angelo, Rafaël, Rubens, hebben het geluk gehad te werken in een tijd, waarin de mensen in staat waren te zien en te beoordelen. Maar tot die uitzonderingen behoorde Van Gogh niet, evenmin als onze grote Rembrandt.

Wanneer we nu het oeuvre van Van Gogh bekijken, dan begrijpen we nauwelijks, wat toch de oorzaak geweest kan zijn van zoveel misverstand. De kunstenaar zelf heeft het de mensen toch zeker niet extra moeilijk gemaakt. Zijn schilderijen hebben niets vreemds, niets geheimzinnigs of abstracts. Het zijn de meest natuurlijke impressies van een volmaakt gezond temperament en met de bedoeling geschilderd om door alle mensen begrepen te worden. Men heeft – ik weet dat wel – veel geschreven over ziekelijke afwijkingen etc., etc., maar van die zgn. nerveuse afwijkingen heb ik in zijn gehele oeuvre geen spoor kunnen ontdekken. Integendeel, meer direct tot zijn medemensen gericht en eerlijker voorgedragen zou ik geen enkel kunstenaar naast hem kunnen stellen. Hij vertelt en verklaart ons de gewone dingen uit het dagelijks leven op de meest ongecompliceerde wijze. Fanatiek! maar natuurlijk. Hoe zou iemand, die zelf niet geheel gegrepen was van hetgeen hij beleefde ons zo simpel en toch zo overtuigend zijn indrukken kunnen voordragen, zonder het stempel van zijn bewogenheid er op te drukken? Zijn aard – orthodox en protestant – uit zich in de wijze waarop hij de verf behandelt – overtuigend en zonder weifelingen – en die, evenals dit ook bij zijn tekeningen het geval is, aan zijn werken het karakter van onverzettelijkheid verleent. Maar alles wordt beheerst door het intense verlangen om zich met zijn werken tot alle mensen te richten en door allen verstaan te worden. Voor mij is het werk van Van Gogh „volkskunst", in de meest verheven zin van het woord. Ik zie Van Gogh (met Cézanne en Gauguin) als de voortzetter van het Franse impressionisme en als zodanig vormt zijn werk een schakel in de natuurlijke evolutie der beeldende kunst. Staan wij thans

voor het oeuvre van Van Gogh, dan kan het slechts onze verwondering opwekken, dat die schilderijen een halve eeuw geleden op de massa eenzelfde uitwerking hadden als de rode lap op een stier. Maar veel meer verwondert mij het verschijnsel, dat juist in deze tijd, waarin door vele jongere kunstenaars de voorstellingsloze kunst als hoogste uiting van schoonheid wordt geprezen, een man als Van Gogh – hun antipode – door deze zelfde kunstenaars met groot enthousiasme wordt gehuldigd! Wat kan de diepere betekenis van deze tegenstelling zijn?

JAN SLUYTERS, AMSTERDAM, MAART 1933

DE GEGEVENS VAN DE CATALOGUS WERDEN ONTLEEND AAN:

J. B. de la Faille: Catalogue raisonné, 4 delen. G. van Oest Parijs-Brussel 1928 (in de catalogus aangeduid als F)

J. B. de la Faille-Terrasse: Vincent van Gogh. Hypérion Parijs 1939 (in de catalogus aangeduid als H).

Dr Walther Vanbeselaere: De hollandse periode in het werk van Vincent van Gogh. De Sikkel Antwerpen 1937

Dr M. E. Tralbaut: Vincent van Gogh. A. J. G. Strengholt Amsterdam 1948

W. Scherjon en Jos. de Gruyter: Vincent van Gogh's great period. De Spieghel Amsterdam 1937 (in de catalogus aangeduid als Scherjon)

Vincent van Gogh: Brieven aan zijn broeder. Uitgegeven door J. van Gogh-Bonger, 3 delen. Mij voor goede en goedkope Lectuur Amsterdam 1914 Herdruk in 1952-'53 (in de catalogus aangeduid als Brief...)

Anthon G. A. Ridder van Rappard: Brieven van Vincent van Gogh aan.. N.V. Wereldbibliotheek Amsterdam 1937 (in de catalogus aangeduid als Brief van Rappard)

Emile Bernard: Lettres de Vincent van Gogh à.. Vollard Parijs 1911 (in de catalogus aangeduid als Brief Bernard)

Catalogus van 270 werken van Vincent van Gogh behorende tot de verzameling van het Rijksmuseum Kröller-Müller te Otterlo (Gld) 2de druk 1953

Terwijl het artikel van
Mevrouw F. Bonger-baronesse Van der Borch van Verwolde: Vincent van Gogh als lezer (Maandblad voor Beeldende Kunsten 26e jrg. Amsterdam 1950) ter vergelijking werd geraadpleegd.

Ten aanzien van de citaten uit de Brieven werd geen volledigheid betracht, maar werden slechts die fragmenten gekozen, die het beeld zouden kunnen verlevendigen.

DOCUMENTATIE-MATERIAAL VAN DE TENTOONSTELLING:

Enkele engelse en franse prenten uit van Goghs verzameling, zie brieven aan van Rappard

Enkele japanse prenten uit Vincents verzameling, o.a. van Hiroshige en Kesai Yeisen

Enkele voorbeelden uit „Exercises au fusain" van Ch. Bargue met de tekeningen van van Gogh

Prenten naar Millet, Delacroix, Rembrandt, die van Gogh in het hospitaal in Arles en Saint-Rémy als uitgangspunt voor zijn schilderijen gebruikte

Doos met kluwentjes wol waar Vincent kleurproeven mee deed

Enkele brieven in handschrift van Vincent aan Theo

Vier schetsboekjes

Schema van ontmoetingen met burgers en kunstenaars en van schrijvers en schilders waar Van Gogh van vervuld was, gedurende de periode van zijn werkzaamheid als schilder

schrijvers		schilders		menselijk contact met
1878–1881 BORINAGE EN BRUSSEL				
Bijbel		de Groux	1825–1870	mijnwerkers
		Leys	1815–1869	
		Rembrandt	1606–1669	
		Corot	1796–1875	
Beecher Stowe	1812–1896	Dürer	1471–1528	Nov. 1880: van Rappard 1858–1892
Dickens	1812–1870	is vervuld van of vraagt naar: Israëls, Maris, Mauve, Michel, Ruysdael, Daubigny, Millet, Dupré, Breton, Jules en Edmond zo ook: Gavarni, Doré, Rops, Daumier		
Michelet	1798–1874			
Hugo	1802–1885			
1881 ETTEN				
Ch. Brontë	1816–1855			
Eliot	1819–1880			
Balzac	1799–1850			van Rappard 1858–1892
Michelet	1798–1874	leest over Gavarni	1804–1866	moeilijkheden met nicht K.
Beecher Stowe	1812–1896			
Carlyle	1795–1881			
1881–1883 DEN HAAG				
Dickens	1812–1870			
Zola	1840–1902	illustratoren van the Harper's Weekly, the Graphic en London News: vnl. Herkomer		van Rappard 1858–1892
Erckmann-Chatrian 1822–1899 en	1826–1890			Mauve 1838–1888 tot 1882
Daudet	1840–1897	id. van Black and White		Weissenbruch 1824–1903
(bezig met: Rob. Crusoë)		leest over Millet	1814–1875	landmeter Ferné
Hugo	1802–1885	(is vervuld van: Daumier, de Groux, Frans Hals, Rembrandt, Ruysdael, noemt ook Chardin)		ontmoetingen met:
Reuter	1810–1874			Breitner 1857–1923
Carlyle	1795–1881			van der Weele 1852–1930
Monnier	1799–1877			de Bock 1851–1904
Taine	1828–1893			Blommers 1845–1914
Murger	1822–1861			
Michelet	1798–1874			samenwonen met Sien, moeilijkheden daardoor
Eliot	1819–1880	Lhermitte	1844–1925	
J. de Goncourt	1830–1870			
E. de Goncourt	1822–1896			

schrijvers		schilders		menselijk contact met	
1883 DRENTHE					
Carlyle	1795–1881			van Rappard	1858–1892
1883–1885 NUENEN					
leest over schilders en -techniek: Fromentin, Gigoux, Braquemond, Ch. Blanc en over Delacroix		Delacroix	1798–1863	van Rappard	1858–1892
Daudet	1840–1897	de Groux	1825–1870	Kerssemakers	
herleest Eliot	1819–1880	Lhermitte	1844–1925	Hermans	
Coppée	1842–1908	J. Breton	1827–1906		
Zola	1840–1902	Millet	1814–1875		
J. de Goncourt	1830–1870	Israëls	1824–1911		
E. de Goncourt	1822–1896	Chardin	1699–1779		
1885–1886 ANTWERPEN					
J. de Goncourt	1830–1870	Rubens	1577–1640		
E. de Goncourt	1822–1896	is vervuld van: Fr. Hals,			
Dumas	1802–1870	Rembrandt, de Groux, Leys,		(Lievens)	
Zola	1840–1902	de Braekeleer, Géricault		(Hartrick)	
over Turgenjew					
1886–1888 PARIJS					
		contact met werk van:		Degas	1834–1917
		Pissarro, Renoir, Monet,		Pissarro	1830–1903
		Sisley, Degas		Guillaumin	1841–1927
		Seurat c.s.		Anquetin	1861–1932
				Russell	1858–1931
de Maupassant	1850–1893	Monticelli	1824–1896	Reid	
J. de Goncourt	1830–1870			Bernard	1868–1941
E. de Goncourt	1822–1896	Japanners		Gauguin	1848–1903
				Toulouse Lautrec	1864–1901
				Seurat	1859–1891
				Signac	1863–1935

schrijvers		schilders		menselijk contact met	
1888–1889 ARLES					
Coppée	1842–1908	Monticelli	1824–1886	Bernard	1868–1941
Daudet	1840–1897	Delacroix	1798–1863	Signac	1863–1935
de Maupassant	1850–1893	Japánners		Gauguin	1848–1903
Zola	1840–1902			waarmee hij samenwoont van half October tot eind December 1888	
Loti	1850–1923	noemt telkens: Renoir, Seurat, Monet en Manet, Daumier en ook Géricault			
Alexis	1847–1901			Mourier Petersen	
Hugo	1802–1885			Boch	
over Dostojewski, Tolstoi, Wagner		Gauguin	1848–1903	Mac Knight	
over Petrarca, Dante, Botticelli en Giotto				familie Roulin	
E. de Goncourt	1830–1870			Milliet	
J. de Goncourt	1822–1896			familie Ginoux	
Richepin	geb. 1849				
Balzac	1799–1850				
noemt Flaubert	1821–1880				
Annuaire de la Santé Médecine				ds Salles	
Huysmans	1848–1907			(dr Rey)	
Lemonnier	geb. 1835				
Beecher Stowe	1812–1896				
Dickens	1812–1870				
Zola	1840–1902				
1889–1890 SAINT-RÉMY					
Voltaire	1694–1778	Delacroix	1798–1863		
Shakespeare	1564–1616	Millet	1814–1875		
noemt: Conscience	1812–1883	blijft vasthouden aan: Rousseau, Dupré, Daubigny, Rembrandt en Monticelli		(dr Peyron)	
J. de Goncourt	1830–1870				
E. de Goncourt	1822–1896				
Michelet	1798–1874	Giotto	1266–1337		
		Daumier	1808–1879		
1890 AUVERS					
				dr Gachet	
				(Hirschig)	
				(Brooke)	
				(M. W. van der Valk)	

BELGISCHE TIJD 1878–1881

Vincent geeft zijn voorbereidingen voor het Staatsexamen en de theologische studie op, doch gehoorzaamt zijn religieuze drang op directe wijze door evangelist te worden te midden van de mijnwerkers in de Borinage, die toen een in elk opzicht misdeeld en lijdend bestaan hadden. Hij wil het evangelie niet alleen met het woord maar met de daad brengen. Bij een mijnramp te Framenies in 1879 onderscheidt hij zich als helper bij de verminkten en zieken. Hij leeft geheel het arme leven mee, onttrekt zich aan alles wat het leven gemakkelijk maakt. Hij woont in Pâturages, in Wasmes en Cuesmes. Zijn proef als evangelist wordt door de Brusselse commissie van de school voor evangelisatie echter als mislukt beschouwd. Zijn hartstochtelijk gedrag en zijn gebrekkig redenaarschap mishagen. Hij wordt ontslagen, verkeert in diepe wanhoop en eenzaamheid.
Alle banden zijn verbroken. In deze diepte ontdekt hij zijn roeping als kunstenaar, die in wezen bij hem niet onderscheiden is van het predikerschap. Hij gaat tekenen, werkt van October 1880 tot April 1881 op de Brusselse academie, waar hij vriendschap sluit met de schilder Ridder van Rappard (1858–1892). De briefwisseling tussen deze twee is belangrijk, wegens de meningsverschillen, standpunten en de gegevens over Vincents aandacht voor het illustratiewerk van Engelse en andere kunstenaars. Ook de geschiedenis van de Aardappeleters (drie versies) is daarin te volgen.

BELGIAN PERIOD 1878–1881

Vincent abandons his preparations for the State examination and for his theological studies, but obeys his religious impulse in a more direct way, by becoming an evangelist (lay preacher) amongst the mineworkers of the Borinage, who in those days lead an existence in every respect miserable and unfair. He wants to bring them the gospels in word and also in deed. During a mine disaster in Framenies in 1879 he distinguished himself, helping amongst the sick and wounded. He shares the life of the poor completely, withdrawing himself from everything that makes life easy. He lives in Pâturages, in Wasmes and in Cuesmes. His probation as evangelist however is considered a failure by the Brussels committee of the school for evangelists. His impassioned behaviour and lack of oratorical powers are displeasing. He is dismissed and sinks into deep despair and loneliness. All ties are broken and in these depths he discovers his vocation as a painter, which is, for him, in essence indistinguishable from his calling as a preacher. He begins to draw, working from October 1880 till April 1881 at the Academy at Brussels, where he forms a friendship with Ridder van Rappard (1858–1892). The correspondence between these two is important on account of the differences of opinion, points of view and of what it tells us of Vincent's interest in the illustrative work of English and other artists. In it, also, the history of the Potato-Eaters (3 versions) can be followed.

ÉPOQUE DU BORINAGE ET DE BRUXELLES 1878–1881

Vincent renonce à la préparation du baccalauréat et de ses études de théologie, mais il cède d'une façon directe à ses penchants religieux en se faisant prêcheur parmi les mineurs dans le Borinage, qui menaient alors une vie indigente et souffrante sous tous les aspects. Il veut leur apporter l'évangile non seulement par la parole, mais par l'action. Pendant une catastrophe minière à Framenies en 1879 il se distingue en secourant les mutilés et les malades. Il partage tout à fait la vie pauvre des mineurs et se détache de tout ce qui rend la vie facile. Il demeure à Pâturages, à Wasmes et à Cuesmes. Néanmoins la commission bruxelloise de l'école d'évangélisation considère son stage d'évangéliste comme un échec. Sa conduite passionnée et son manque de talent oratoire déplaisent. Il est relevé de ses fonctions et il est en proie à un désespoir profond et à la solitude. Tous les liens sont rompus; c'est dans cet effondrement qu'il découvre sa vocation d'être artiste, ce qui chez lui ne diffère pas essentiellement de son désir de prêcher. Il se met à dessiner et à partir d'octobre 1880 jusqu'au mois d'avril 1881 il travaille à l'Académie de Bruxelles, où il se lie d'amitié avec le peintre Ridder van Rappard (1858–1892). Leur correspondance est d'importance à cause des divergences d'opinions et de points de vue et des données qu'elle fournit sur l'attention qu'a Vincent pour les illustrations des Anglais et des autres artistes. On y trouve également l'histoire des Mangeurs de pommes de terre (3 versions).

BORINAGE - ETTEN

tekeningen

1 terugkeer der mijnwerkers – the return of the miners – le retour des mineurs

inkt, 43 x 60, Aug. 1880, r.o. the bearers of the burden, F 832 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

TIJD TE ETTEN April–December 1881

Vincent keert na de Brusselse academie terug naar zijn ouderlijk huis, de pastorie te Etten. Na zijn eerste mislukte liefde te Londen (1874) voor Ursula Loyer heeft hij opnieuw een soortgelijke teleurstelling door te maken wegens een onbeantwoorde liefde voor zijn nicht K. Zijn omgeving lijdt onder zijn moeilijkheden, die hem veranderen en van grote betekenis zijn voor het begin van zijn kunstenaarschap. Hij gaat boerenfiguren tekenen. Het poseren is nog zichtbaar in de houdingen, die nog niet de beweging uitdrukken.

ETTEN PERIOD April–December 1881

After his time at the Academy at Brussels Vincent returns to his parents' house, the parsonage at Etten. After his first unhappy love for Ursula Loyer in London, he experiences again a similar disappointment in his unrequited love for his cousin K. All around him suffer under his difficulties. They change him, and are of great significance for the beginnings of his art. He begins to draw peasant figures. Their posing can still be seen in their attitudes which do not yet express movement.

ÉPOQUE D'ETTEN Avril–Décembre 1881

Après ses études à l'Académie de Bruxelles Vincent retourne à la maison paternelle, au presbytère d'Etten. Après son premier amour malheureux pour Ursula Loyer à Londres (1874), il fait l'expérience d'une désillusion semblable à cause d'un amour resté sans écho pour sa cousine K. Son ambiance souffre de ses embarras, qui le transforment et qui sont de grande importance pour le début de son art. Il se prend à dessiner des paysans. Leurs attitudes n'exprimant pas encore le mouvement révèlent encore la pose.

2 tuinhoek – corner of a garden – coin de jardin

potlood, inkt, zwart krijt en kleur, 44,3 x 56,5, Juni 1881, F 902 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

3 Piet Kaufman

zwart krijt met waterverf, 47 x 61, Oct. 1881, l.o. Vincent, F 831 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

Ook naar aanleiding van een en ander, dat Mauve mij zeide, ben ik opnieuw begonnen te werken naar levend model. Ik heb er onderscheiden personen hiertoe kunnen krijgen gelukkig o.a. Piet Kaufman, den arbeider.

Brief 150

tuinhoek – corner of a garden – coin de jardin *(Etten)*

achter de Schenkweg – behind the Schenkweg – route derrière la gare *(la Haye)*

DEN HAAG

TIJD TE DEN HAAG December 1881–September 1883

Vincent verlaat de pastorie te Etten en wil in den Haag gaan werken bij Mauve, aan wie hij via zijn moeder (een Carbentus) geparenteerd is. Mauve wil hem pleister laten tekenen, waar hij het land aan heeft. De kleur is hij nog niet meester, doch van Mauve ontvangt hij goede aanwijzingen. Met waterverf poogt hij zijn tekeningen te verlevendigen. Het schilderen met olieverf boeit hem uitermate. Hij leeft met een vrouw Christine (Sien), moeder van een kind en in verwachting van een tweede. In Februari 1882 ligt hij in het ziekenhuis met Breitner, met wie hij weinig contact heeft. Zij zoeken een tijdje samen naar straatmotieven. Met Mauve loopt het op een breuk uit, met Sien kan hij de samenleving niet volhouden. Een lichtpuntje is een bestelling van met de pen getekende stadsgezichten. Hij heeft dankbare modellen in de diakonie-mannetjes en -vrouwtjes, die hij vaak tekent, alleen en soms in groepen. In de tekeningen van landschappen om en nabij den Haag leeft de sterke ruimteontwikkeling, die deze tekeningen verbindt aan de zoveel latere in Arles en St Rémy gemaakt. Hij wil nu naar Drenthe, waar Mauve, Liebermann en van Rappard ook gewerkt hebben.

THE HAGUE PERIOD December 1881–September 1883

Vincent leaves the parsonage at Etten and wants to begin working in the Hague under Mauve, to whom he is related through his mother (a Carbentus). Mauve wants him to draw from plaster casts which he hates. He has not yet mastered colour, but from Mauve he gets good advice. He tries to enliven his drawings with watercolour. Painting with oils excites him exceedingly. He lives with a woman (Sien), the mother of one child, and expecting her second. In February 1882 he is in hospital with Breitner, with whom he has little contact. For a little while they look for street motives together. His connection with Mauve ends in a break, he can bear his life together with Sien no longer. A ray of hope is a commission for pen drawings of views of the town. The old men and women from the almshouses, whom he often draws, alone and in groups, prove very satisfactory models. In the drawings of landscapes in the neighbourhood of the Hague we find the strong feeling for space which these pictures have in common with those made so much later in Arles and St. Rémy. Now he wants to go to Drenthe, where Mauve, Liebermann and van Rappard have also worked.

ÉPOQUE DE LA HAYE Décembre 1881–Septembre 1883

Vincent quitte le presbytère d'Etten et il veut travailler à la Haye dans l'atelier de Mauve, à qui il est apparenté par sa mère (née Carbentus). Mauve désire qu'il dessine des plâtres, ce que Vincent a en horreur. Il ne possède pas encore à fond la couleur, mais Mauve lui donne de bonnes suggestions. Il essaie d'aviver ses dessins à l'aide de l'aquarelle. Le tableau à l'huile le passionne particulièrement. Il vit avec une femme, Christine, mère d'un enfant, qui en attend un autre. En février il est à l'hôpital en compagnie de Breitner, avec qui il n'a que peu de contact. Pendant quelque temps ils cherchent tous les deux des motifs dans la rue. Une rupture avec Mauve met fin à leurs relations; il ne supporte plus la vie en commun avec Christine. Une commande de vues de la ville dessinées à la plume apporte une lueur d'espoir. Les vieillards des hospices qu'il dessine souvent, seuls et en groupes, fournissent des modèles satisfaisants. Les dessins des paysages aux alentours de la Haye nous montrent ce sens de l'espace qui les rattache aux œuvres ultérieures d'Arles et de Saint-Rémy. Maintenant il veut se rendre en Drenthe, où Mauve, Liebermann et van Rappard ont travaillé également.

DEN HAAG

de collectie van Ir V. W. van Gogh
is permanent geëxposeerd
in het Stedelijk Museum te Amsterdam

schilderijen

4 Haagse Bos met meisje – young girl in a wood – jeune fille dans la forêt

olieverf op doek, 39 x 59, Sept. 1882, H 10, F 8 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

De andere studie uit het bosch is van groote groene beukestammen op een grond met dorre blaren, en een figuurtje van een meisje in 't wit. Daar was de groote moeilijkheid het helder te houden, en lucht te brengen tusschen de stammen die op verschillende distanties staan, en de plaats en relatieve dikte van de stammen verandert door de perspectief. Te maken, dat men er in ademen en rondwandelen kan, en het bosch ruikt.
Brief 227, schets in brief 229

5 wachtende koetsjes – standing-place of coaches – place de voitures

olieverf op doek op paneel, 42 x 53, H 18, F 13 Coll. Erven Frau dr Hahnloser Bern

6 strand van Scheveningen – the beach of Scheveningue – la plage de Schéveningue

olieverf op karton, 34,5 x 51, H 8, F 4 Coll. Stedelijk Museum Amsterdam
bruikleen Mej. P. Ribbius Peletier Utrecht

tekeningen

7 Scheveningen – Scheveningue.

aquarel, potlood, zwart en wit krijt, 43,5 x 60, F 1041 Coll. Ir V. W. van Gogh

8 stadsgezicht – view of the Hague – vue à la Haye

pen en potlood, 23 x 31, Maart 1882, l.o. Vincent, F 918 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

een teekeningetje..., dat ik eens met Breitner flaneerende, 's nachts om 12 uur geschetst had, nl. het Paddemoes (dat Jodenbuurtje bij de nieuwe kerk), gezien van de Turfmarkt. Toen had ik het de volgende morgen weer aangepakt met de pen.
Brief 181

9 Staatsspoor – railway station – la gare

potlood, 24 x 33,5, Maart 1882, l.o. Vincent, F 919 Coll. Dr H. P. Bremmer den Haag

10 achter de Schenkweg – behind the Schenkweg – route derrière la gare

zwart krijt met waterverf, 28,5 x 47, Mei 1882, l.o. Vincent, F 939 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

En die van de timmermansloods uit het venster van mijn atelier, daarin heb ik door er met de pen in te werken een nieuw zwart gebragt, en nu „schijnt het zonnetje" omdat de lichten sterker spreken.
Brief VIII v. Rappard

11 Loosduinen – village near the Hague – village près de la Haye

zwart krijt, pen, witte heogtels, 26 x 33,5, Juli 1882, r.o. Vincent, F 1089 Coll. Ir V. W. van Gogh

DEN HAAG

12 staatsloterij - national lottery - loterie nationale

aquarel, 38 x 57, Oct. 1882, F 970 Coll. Ir V. W. van Gogh

Ge herinnert u misschien wel in 't begin van de Spuistraat het kantoor van de Staatsloterij.... Ik kwam daar op een regenachtigen morgen voorbij, toen een menigte menschen daar stonden te wachten om loterijbriefjes te halen. Het waren meestendeels oude vrouwtjes en van dat soort menschen, waarvan men niet weet te zeggen, wat ze doen of hoe ze leven, maar die toch blijkbaar heel wat scharrelen en tobben en zich bewegen in de wereld...

Maar het groepje lui – en hun expressies van het wachten – trof mij en terwijl ik het maakte kreeg het voor mij een grootere en diepere beteekenis dan in 't eerste oogenblik. Dan wordt het dunkt me meer beteekenisvol wanneer men er in ziet: de armen en het geld. Zoo is het trouwens haast met alle figuurgroepen; men moet wel er eens over doordenken, eer men inzie: waarvoor men staat, de nieuwsgierigheid en illusie over de loterij schijnt ons min of meer kinderachtig, – maar het wordt ernstig als men denkt aan de opposítie van misère en dat soort van efforts de perdus van de stakkers om door een loterijbriefje te nemen, betaald met hun uit de mond gespaarde centen, mogelijk, zooals zij zich verbeelden, gered te worden.

Brief 235 met schets

13 weesman – orphan man – vieillard d'hospice

potlood, 30 x 30,5, Oct. 1882, F 962 Coll. Ir V. W. van Gogh

Deze week heb ik eenige koppen geteekend en ook eenige kinderfiguren en dan nog weesmannen... Ik zie geen andere uitweg, dan werken met model. Men mag zeker zijn verbeeldingskracht niet uitdooven maar juist het voortdurend onder oogen hebben van de natuur en het worstelen ermee scherpt de verbeeldingskracht en maakt ze juister. Brief 238

14 kop van Sien – head of Sien – tête de Sien

potlood en inkt (gewassen), wit krijt, 43 x 26,5, Jan. 1883, F 1005 Coll. Ir V. W. van Gogh

Zoo heb ik een vrouwenkop ook tegen het licht in, dus in toon, met kantlichtjes op het profiel.

Brief 259

DRENTHE

TIJD IN DRENTHE September–November 1883

In deze korte periode op het land komt hij diep onder de indruk van de stemmingen daar. De brief over zijn tocht naar Zweelo (deel II br. 340) behoort tot de schoonste bladzijden over landschapsstemmingen. In Drenthe, nog weinig ontgonnen, leeft de kleine boer een armelijk bestaan. Meer dan het echte stadsleven boeit hem altijd weer het harde arme leven van de boeren en hun arbeid. Vooral hun arbeid zoekt hij op, want hij mist die bij de schilders in de 17de eeuw. De tijd in Drenthe, hoewel kort, moet zeer vruchtbaar zijn geweest voor zijn ontwikkeling. De brieven uit Drenthe zijn rijk aan gedachten en stemmingen, een voorbereiding tot de productieve tijd in Nuenen. Het schilderen valt hem daar gemakkelijker dan in den Haag.

DRENTHE PERIOD September–November 1883

In this short period in the country he falls deeply under the influence of the atmosphere there. The letter describing his excursion to Zweelo (letter 340) contains some of the most beautiful pages about the atmosphere of the countryside. In Drenthe, still little exploited, the small peasant leads a poverly-ridden existence. The hard, poor life of the peasants and their work always excites him more than the life of the towns. Especially he seeks their work, which he misses in the painters of the 17th century. This time in Drenthe, though short, must have been very fruitful for his development. The letters from Drenthe are rich in thoughts and moods, a preparation for the productive period in Nuenen. Painting comes easier to him here than in the Hague.

ÉPOQUE DE DRENTHE Septembre–Novembre 1883

Durant cette brève période à la campagne il subit fortement l'impression de l'atmosphère là-bas. La lettre où il relate son excursion à Zweeloo (tome II lettre 340) compte parmi les plus belles pages décrivant l'atmosphère d'un paysage. En Drenthe, province peu défrichée, le laboureur mène une vie misérable. La vie dure et nécessiteuse des paysans et leur labeur le captivent toujours infiniment plus que la vie des grandes villes. Il recherche avant tout leur travail, car c'est ce qui lui manque dans les peintres du XVIIe siècle. Le temps passé en Drenthe, tout en étant bref, a sans doute été très fertile pour son développement. Les lettres qu'il y écrit contiennent un trésor de pensées et d'états d'âme, une préparation à la période productive de Nuenen. Il réussit plus aisément à peindre ici qu'à la Haye.

schilderijen 15 **twee vrouwen op het veld – two women in the fields – sur le champ**

olieverf op doek, 27 x 55,5, Sept. 1883, H 23, F 19 Coll. Ir V. W. van Gogh

Er zijn curieuse opposities van Black & White hier dikwijls. B.v. een kanaal met witte zandoevers door een roetzwarte vlakte. Hierboven ziet ge 't ook, zwarte figuurtjes tegen een witte lucht, en op de voorgrond ook weer variatie van black & white in 't zand. Brief 331

NUENEN

TIJD TE NUENEN December 1883 - November 1885

Zijn ouders, nu te Nuenen, ontvangen hem weer en Vincent begint nu zijn belangrijkste periode van de Hollandse tijd. Als tekenaar heeft hij een meesterschap bereikt, zowel in het landschap als met de bewegende figuren van boeren. Groot is het verschil tussen Etten en Nuenen. Hij komt zeer onder de indruk van Zola's Germinal, dat invloed heeft op zijn stemmingen en visie in die tijd. Ook het landschap krijgt somtijds een verhevigde menselijke uitdrukkingskracht. Te Nuenen wordt hij de boerenschilder. De Aardappeleters ontstaan als een toppunt van zijn Hollandse periode. Het palet is donker. Hij weigert in te gaan op de verzoeken van zijn broer Theo uit Parijs om aandacht te geven aan de beweging der impressionisten, die een veel lichter palet hebben. Met de aardkleuren wil hij zich uitdrukken. Hij beroept zich op Delacroix, bewondert Millet, Israëls. Met de bevolking heeft hij moeilijkheden. De pastoor verbiedt model te zijn voor Vincent. Zijn vader sterft 27 Maart 1885. Zijn mogelijkheden als kunstenaar wil hij vergroten, hij loopt te Nuenen vast en vertrekt eind November 1885 naar Antwerpen.

NUENEN PERIOD December 1883–November 1885

His parents, now at Nuenen, receive him again and Vincent now begins the most important part of the Dutch period. He has now acquired mastery as a draughtsman both in the drawing of landscapes and of the moving figures of peasants. The difference between Etten and Nuenen is great. He is deeply impressed by Zola's Germinal which has a great influence on his moods and visions at this period. His landscapes also acquire from this time an almost exalted human power of expression. At Nuenen he becomes the painter of peasants. „The Potato-Eaters" appears as the high point of the Dutch period. His palette is dark. He refuses to take any notice of the requests of his brother Theo in Paris to pay more attention to the impressionist movement with their much lighter palette. He wants to express himself in the colours of the earth. He invokes Delacroix, admires Millet and Israëls. He has difficulties with the population. The pastor forbids them to pose for Vincent. His father dies on March 27th 1885. He wants to increase his possibilities as an artist, he comes to a dead end at Nuenen and leaves at the end of November 1885 for Antwerp.

ÉPOQUE DE NUENEN Décembre 1883–Novembre 1885

Ses parents, établis maintenant à Nuenen, l'accueillent une fois de plus, et c'est alors que Vincent commence la partie la plus importante de sa période hollandaise. Il a atteint la maîtrise au dessin, tant pour le paysage que pour les figures des paysans en mouvement. La différence entre Etten et Nuenen est grande. Il subit l'empreinte profonde de Germinal de Zola, qui influence beaucoup ses états d'âme et ses visions à cette époque. Ses paysages aussi acquièrent parfois une grande force d'expression humaine. C'est à Nuenen qu'il se fait le peintre des paysans. Les Mangeurs de pommes de terre constituent le sommet de son art hollandais. Sa palette est sombre. Il refuse de suivre les exhortations que lui adresse son frère Theo de Paris à prêter attention aux impressionnistes, dont la palette est beaucoup plus claire. Il veut s'exprimer au moyen des couleurs de la terre. Il s'en rapporte à Delacroix, il admire Millet et Israëls. Il a des difficultés avec la population. Le curé interdit aux gens de poser pour Vincent. Son père meurt le 27 mars 1885. Il veut accroître les possibilités de son art, il tourne court à Nuenen: voilà pourquoi il part pour Anvers à la fin du mois de novembre 1885.

NUENEN

de collectie van Ir V. W. van Gogh
is permanent geëxposeerd
in het Stedelijk Museum te Amsterdam

schilderijen

16 wever – weaver – le tisserand

olieverf op doek, 62 x 93, Juli 1884, H 41, F 37 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

Zij zijn geschilderd in een toon van bistre en bitumen, die, naar 't mij voorkomt, zich er toe leent, om het warme clair-obscuur van een bedompt, stoffig binnenhuis uit te drukken. Artz zou het zeker te vuil vinden.
Het heeft mij allang gehinderd, Theo, dat sommigen van de tegenwoordige schilders ons het bistre en bitumen afnemen, waarmee toch zooveel prachtige dingen zijn geschilderd, die, goed aangewend, het coloriet zappig en mild en genereus maken, tevens zoo deftig zijn. En zulke hoogst merkwaardige en eigenaardige eigenschappen bezitten. Brief 371

17 watermolen – water mill – le moulin à eau

olieverf op doek, 60 x 78,5, Nov. 1884, H 53, F 46 Coll. Mevr. A. Ubbens-Ribbius Pelletier Haren

18 pastorietuin – garden of the parsonage – le jardin du presbytère

olieverf op doek op paneel, 52 x 76, Jan. 1885, H 73, F 67 Coll. dr L. J. Smit Kinderdijk

19 boerin met rode muts – peasant-woman with red cap – femme au bonnet rouge

olieverf op doek, 42,5 x 29,5, April 1885, H 159, F 160 Coll. Ir V. W. van Gogh

...Terwijl ik dat deed, dacht ik er nog aan, dat het zoo juist gezegd is van de boeren van Millet: „Ces paysans semblent peints avec la terre qu'ils ensemencent". Uit Zola: Germinal.
Brief 405

20 boerin – peasant-woman – la paysanne

olieverf op doek, 42,5 x 35,5, H 89, F 388 verso Coll. Ir V. W. van Gogh

Ik heb, zooals ge weet, den laatsten tijd bijna uitsluitend koppen geschilderd. En dat zijn studies in den eigenlijken zin van 't woord, nl. ze zijn voor 't atelier bestemd.
Brief 395

21 boer – peasant – le paysan

olieverf op doek op paneel, 38 x 30, H 184, F 164 Coll. Ir V. W. van Gogh

22 aardappeleters – potato eaters – les mangeurs de pommes de terre

olieverf op doek, 82 x 114, April-Mei 1885, H pl. I, F 82 Coll. Ir V. W. van Gogh

Als ge bij elkaar zaagt – de eerste geschilderde studies die ik hier te Nuenen komende maakte – en 't doek van nu, zoudt ge geloof ik inzien dat wat kleur betreft er leven in de brouwerij gekomen is. Ik heb nl. wel terdeeg er op willen werken, men de gedachte krijge dat die luidjes, die bij hun lampje hun aardappels eten met die handen, die zij in de schotel steken, zelf de aarde hebben omgespit, en het spreekt dus van *handenarbeid* en van dat zij hun eten zoo eerlijk verdiend hebben.
Ik heb de heele winter lang de draden van dit weefsel in handen gehad, en het definitieve patroon gezocht, en indien nu het een weefsel zij dat een ruw en grof aspect heeft, zoo zijn niettemin de draden met zorg en volgens zekere regels gekozen. En het zou wel kunnen blijken dat het een *echt boerenschilderij* is. *Ik weet, dat het dit is.*
Ik heb gewild dat het doet denken aan een gansch andere manier van leven dan die van ons, beschaafde menschen. Ik zou dan ook volstrekt niet begeeren, iedereen 't zoo mooi en goed vond.
Brief 404

23 **aardappelrooiende boerinnen – peasant-women lifting potatoes – paysannes arrachant des pommes de terre**

olieverf op doek op paneel, 31 x 41, Sept. 1885, H 108, F 97 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

24 **de pastorie – the parsonage – le presbytère**

olieverf op doek, 33 x 43, H 199, F 182 Coll. Ir V. W. van Gogh

25 **oude toren – old tower – la tour**

olieverf op doek op paneel, 33,5 x 44, H 194, F 184 Particuliere collectie

26 **stilleven met bijbel – still-life with bible – nature-morte (bible ouverte)**

olieverf op doek, 65 x 78, Oct. 1885, H 121, F 117 Coll. Ir V. W. van Gogh

In een antwoord op Uw beschrijving van die studie van Manet, stuur ik U een stilleven van een open – dun en gebroken wit – bijbel in leer gebonden tegen een zwart fond met geelbruinen voorgrond, met nog een noot citroengeel.
Ik schilderde die ineens op één dag. Brief 429

27 **vogelnestjes – bird's nests – nids d'oiseaux**

olieverf op doek, 33 x 43, Oct. 1885, l.o. Vincent, H 126, F 112 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

De nesten zijn ook op een zwart fond geschilderd, opzettelijk, om de reden, dat ik er ronduit voor uit wil komen in die studies, dat de voorwerpen zich niet in hun natuurlijke entourage, doch op een conventioneel fond bevinden. Een levend nest in de natuur is heel iets anders, men ziet 't nest zelf haast niet, men ziet de vogels. Gegeven dat men nesten uit zijn nestenverzameling wil schilderen, zoo kan men er niet sterk genoeg bij zeggen, dat 't fond en entourage in de natuur heel anders is, ik maakte 't fond botweg zwart. Dat in een stilleven anders een fond van kleur mooi is – zeker.
Brief 428

28 **stilleven met aardappels – still-life with potatoes – nature-morte aux pommes de terre**

olieverf op doek, 66 x 79, Oct. 1885, H 122, F 107 Coll. Ir V. W. van Gogh

Gij zult ontvangen een groot stilleven van aardappels, waar ik getracht heb *corps* in te brengen, ik bedoel de stof uit te drukken zóó dat het bonken worden, die zwaarte hebben en stevig zijn, die men voelen zou als men er mede gegooid werd b.v. Brief 425

29 **stilleven met hoed en pijp – still-life with straw hat and pipe – nature-morte au chapeau de paille**

olieverf op doek, 37,5 x 53,5, H 70, F 62 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

30 **drie bomen – three trees – trois arbres**

olieverf op doek, 64 x 89, Nov. 1885, H 49, F 44 Coll. Rijksmuseum Amsterdam
bruikleen van dr H. P. Bremmer – den Haag

Gij kent de 3 knoteiken achter den tuin thuis; ik heb voor de 4de keer erop gesjouwd.
Brief 431

schilderijen 31 **laantje in de herfst – avenue in the autumn – une allée dans l'automne**

olieverf op doek op paneel, 99 x 66, Oct.-Nov. 1885, H 132, F 122 Coll. mr W. Nolst Trenité Rotterdam

tekeningen 32 **pastorietuin – garden of the parsonage – le jardin du presbytère**

pen en potlood, 39 x 53, Maart 1884, l.o. Vincent, F 1128 Coll. Ir. V. W. van Gogh

33 **wever – weaver – le tisserand**

inkt en potlood, 27 x 40, Mei 1884, r.o. Vincent, F 1121 Coll. Ir V. W. van Gogh

34 **mastbos – the marsh with fir trees – bruyère hollandaise**

pen, 34,5 x 44, Mei 1884, F 1249 Coll. Ir V. W. van Gogh

Heb u deze dagen 3 penteekeningen gestuurd – slootje – mastboomen in 't ven – rietdaken – waarvan ik dacht de motieven U wel zouden bevallen. Wat de uitvoering aangaat, natuurlijk zoude ik recht hartelijk wenschen, dat de richting der pennekrassen meer expressief de vormen gevolgd hadden en de krachten die de toon der massa's daarstellen ook hun modelé meer uitdrukten.

Brief XLV v. Rappard

35 **sneeuwlandschap – snowscape – hiver**

pen, 20,5 x 28,5, Jan. 1885, F 1238 Coll. Ir V. W. van Gogh

36 **handenstudie – study of hands – étude de mains**

zwart krijt, 20 x 33, April 1885, F 1161 Coll. Ir V. W. van Gogh

Ik voor mij weet geen andere weg dan zoolang worstelen met de natuur tot zij haar geheim zegt. Ik ben steeds werkende aan diverse koppen en handen. Ik heb er ook weer een aantal geteekend, misschien zoudt ge er wat in vinden. Misschien ook niet, wat kan ik er aan doen. Nog eens, ik weet geen andere weg.

Brief 393

37 **le schets voor de aardappeleters – first sketch for the potato eaters – première étude pour les mangeurs de pommes de terre**

zwart krijt, 21 x 33, April 1885, F 1227 Coll. Ir V. W. van Gogh

38 **studie voor de aardappeleters – sketch for the potato eaters – étude pour les mangeurs de pommes de terre**

lithographie, 26,5 x 30,5, l.o. Vincent, F 1661 Coll. Ir V. W. van Gogh

39 **handenstudie – study of hands – étude de mains**

houtskool, 20 x 33, April 1885, F 1229 Coll. Ir V. W. van Gogh

40 **vrouw bij de haard – peasant-woman on a bench at the hearth – femme devant l'âtre**

pen, 10 x 13,3 Mei 1885, F. 1291 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

drie bomen – three trees – trois arbres *(Nuenen)*

de kade – the quai – le quai *(Anvers)*

NUENEN

41 staande boerin – peasant-woman standing – paysanne debout
zwart krijt, 30,5 x 15, Mei-Juni 1885, F 1188 Coll. Ir V. W. van Gogh

42 bukkende vrouw – peasant-woman stooping – paysanne s'inclinant
zwart krijt, 32,5 x 43,5, Aug. 1885, F 1269 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

43 schoven – sheaves of corn – les gerbes de blé
zwart krijt, 22,5 x 29,5, Aug. 1885, F 1340 Coll. Ir V. W. van Gogh

44 spitter – peasant digging – paysan bêchant
zwart krijt, 23 x 32,5, Sept.-Oct. 1885, F 1309 Coll. Ir V. W. van Gogh

Ik werk dagelijks hard aan figuurteekenen... Ik moet er echter wel een honderd hebben, nog meer zelfs, voor ik er weer eens af kan. Het is me te doen om iets anders te vinden dan mijn oude teekeningen en om het karakter van de boertjes – bepaald van hier – te vinden.
Brief 414

Ik geloof ze ronder en voller zal krijgen dan vroeger. Brief 412

45 erwtendoppende vrouw – peasant-woman shelling peas – l'écosseuse de pois
zwart krijt, 42 x 26, Oct. 1885, l.o. Vincent „erwtendopster", F 1214 Coll. Ir. V. W. van Gogh

NUENEN OF ANTWERPEN

46 zelfportret naar rechts met pijp – selfportrait – autoportrait
olieverf op doek, 46 x 38, H 188, F 180 Coll. Ir V. W. van Gogh

ANTWERPEN

TIJD TE ANTWERPEN eind November 1885 – eind Februari 1886

Hier werkt hij op de academie en ontdekt de Japanse prentkunst. Hij koopt houtsneden, versiert er zijn kamertje mee en begint reeds invloed te ondergaan van de Japanse kunst. Hij bewondert Rubens, heeft een vroeg inzicht in de kunst van Henri de Braekeleer; vindt te Antwerpen model; naaktstudies; handenstudies. Geniet van het leven aan de haven. Met de academische opvattingen is hij het niet eens. Lichamelijk put hij zich uit. Een Engelsman Lievens tekent daar zijn profielportret: een fel, mager gezicht (Van Nu en Straks afl. III).

ANTWERP PERIOD November 1885–February 1886

Here he works at the Academy and discovers the art of Japanese prints. He buys woodcuts, decorates his room with them, and begins, already, to come under the influence of Japanese art. He admires Rubens and has early an insight into the art of Henri de Braekeleer: he finds models in Antwerp, makes studies of the nude and studies of hands. Enjoys the life in the harbour. Does not agree with the academic point of view. Exhausts himself physically. An englishman, Lievens, draws a profile portrait of him: a sharp, thin face. (Van Nu en Straks No. III).

ÉPOQUE D'ANVERS Novembre 1885–Février 1886

C'est là qu'il travaille à l'Académie et qu'il découvre la gravure japonaise. Il achète des bois en décore sa chambre et commence déjà à subir l'influence de l'art japonais. Il admire Rubens, et très tôt il comprend l'art de Henri de Braekeleer; il trouve des modèles à Anvers, il fait des études de nus et de mains. Il aime avec délices la vie du port. Il n'est pas d'accord avec les conceptions académiques. Il s' épuise quant au physique. Un Anglais, Lievens, dessine un portrait en profil de Vincent: une figure ardente et décharnée (Van Nu en Straks, no. III).

ANTWERPEN

de collectie van Ir V. W. van Gogh
is permanent geëxposeerd
in het Stedelijk Museum te Amsterdam

ilderijen

47 **zelfportret naar rechts met pijp – selfportrait – autoportrait**
olieverf op doek, 27 x 19, H 224, F 208 Coll. Ir V. W. van Gogh

48 **bootjes bij de kade – the quai – le quai**
olieverf op paneel, 20,5 x 27, H 226, F 211 Coll. Ir V. W. van Gogh

Verscheiden keeren reeds ben ik op allerlei manieren langs die dokken en kaaien gewandeld. Vooral wanneer men uit 't zand en de hei en de stilte van een boerendorp komt en in lang niets anders dan in een stille omgeving is geweest, is het curieus als contrast. Het is een ondoorgrondelijke warboel.
Brief 437

49 **vrouwenkop – head of a woman – portrait de femme**
olieverf op doek, 33 x 24, Dec. 1885, H 222, F 206 Coll. Ir V. W. van Gogh

50 **gezicht uit de kamer van Vincent – view from the room of Vincent – vue de la chambre de Vincent**
olieverf op doek, 44 x 33,5, Dec. 1885, H 260, F 260 Coll. Ir V. W. van Gogh

keningen

51 **Antwerpen – Antwerp – Anvers**
zwart krijt met kleur, 22,5 x 30, Dec. 1885, F 1332 Coll. Ir V. W. van Gogh

Zoo teekende ik gisteren een paar studies voor een geval, waar men de cathedraal ziet.
Echter ik schilder liever de oogen van menschen dan cathedralen want er zit iets in de oogen wat in de cathedraal niet zit, al is die plechtig en al imponeert die – de ziel van een mensch, al is het een arme schooier of een meid van de straat is in mijn oogen interessanter.
Brief 441

PARIJS

TIJD TE PARIJS Februari 1886 – Februari 1888

Antwerpen was een kort maar belangrijk oponthoud geweest tussen Nuenen en Parijs. Hij had er met de Japanse kunst kennis gemaakt en vindt in Parijs reeds een traditie in dit opzicht. De impressionisten en de schrijvers houden zich bezig met Japan en Vincent verwerkt die invloed op eigen wijze. Tegelijkertijd gaat hij nu het belang inzien van het impressionisme. Zijn oude theorie laat hij op en hij volgt de divisionnisten als Seurat en Signac. Hij werkt op het atelier van Cormon; ontmoet o.a. Pissarro en Toulouse Lautrec, die belangstelling voor hem heeft. In zijn eerste Parijse tijd is het palet nog donker, maar reeds zijn er flonkerende kleuren, diepere blauwen en goudgele lichten (de bokkingen b.v. en Bois de Boulogne) reeds is zijn toets lichter dan vroeger. Geleidelijk wordt het werk ijler, kernachtiger. Maar ontmoetingen met Gauguin en de jonge Emile Bernard versterken in hem de opvatting dat het impressionisme wel belangrijk maar niet het laatste woord is. Hij wil Parijs, dat hem nerveus en onrustig maakt, van zich afschudden. Nog in de winter vlucht hij naar het Zuiden, naar de zon, waar hij hoopt op een vernieuwing, meer in den trant van zijn vroeger werk, doch nu verrijkt met wat Frankrijk hem leerde.

PARIS PERIOD February 1886–February 1888

Antwerp was a short, but important, halting place between Nuenen and Paris. There he came to Japanese art and he finds in Paris a tradition already existing. Impressionists and writers are continually occupied with Japan and Vincent assimilates this influence in his own way.
At the same time he begins to see the importance of the impressionists. He abandons his old theory and he follows pointillists such as Seurat and Signac. He works in the studio of Cormon :meets among others Pissarro and Toulouse Lautrec, the latter of whom shows an interest in him.
In the beginning of the Paris period his palette is still dark, but already there are bright glowing colours, deeper blues and yellow-gold lights. (The bloaters eq. and the Bois de Boulogne). Already his touch is lighter than formerly. Gradually his work becomes lighter, more direct. But his meetings with Gauguin and the young Emile Bernard strengthen in him the opinion that, though impressionism is indeed important, the last word has not yet been spoken. He wants to shake off Paris, it makes him nervy and restless, while it is still winter he flees to the south, to the sun, where he hopes for a renewal, more in the manner of his former work, but then enriched with all that France has taught him.

ÉPOQUE DE PARIS Février 1886–Février 1888

Anvers ne fut qu'un arrêt bref, mais important, entre Nuenen et Paris. Il y avait appris à connaître l'art japonais et à Paris il trouve déjà une tradition à cet égard. Les impressionistes et les gens de lettres s'occupent de l'art japonais et à sa façon Vincent fait siennes ces influences. En même temps il commence à comprendre l'importance de l'impressionnisme. Il abandonne ses anciennes théories et il suit les divisionnistes tels que Seurat et Signac. Il travaille à l'atelier de Cormon; il rencontre e.a. Pissarro et Toulouse Lautrec qui s'intéresse à lui. Au début de sa période parisienne sa palette est toujours sombre, mais il y a déjà des couleurs scintillantes, des bleus plus intenses et des lumières dorées (p. ex. les harengs saurs et le Bois de Boulogne). Déjà ses touches sont plus claires qu'auparavant. Peu à peu ses œuvres se font plus légères et plus vigoureuses. Mais les rencontres avec Gauguin et le jeune Emile Bernard le confirment dans l'opinion que l'impressionnisme – d'importance, certes – n'aura pourtant pas le dernier mot. Il veut secouer Paris qui le rend nerveux et agité. Encore en hiver il s'enfuit vers le midi, vers le soleil, où il espère une rénovation de son art, plutôt dans le genre de ses oeuvres antérieures, mais enrichi par les acquisitions françaises.

bukkende boerin – peasant woman stooping – paysanne s'inclinant *(Nuenen)*

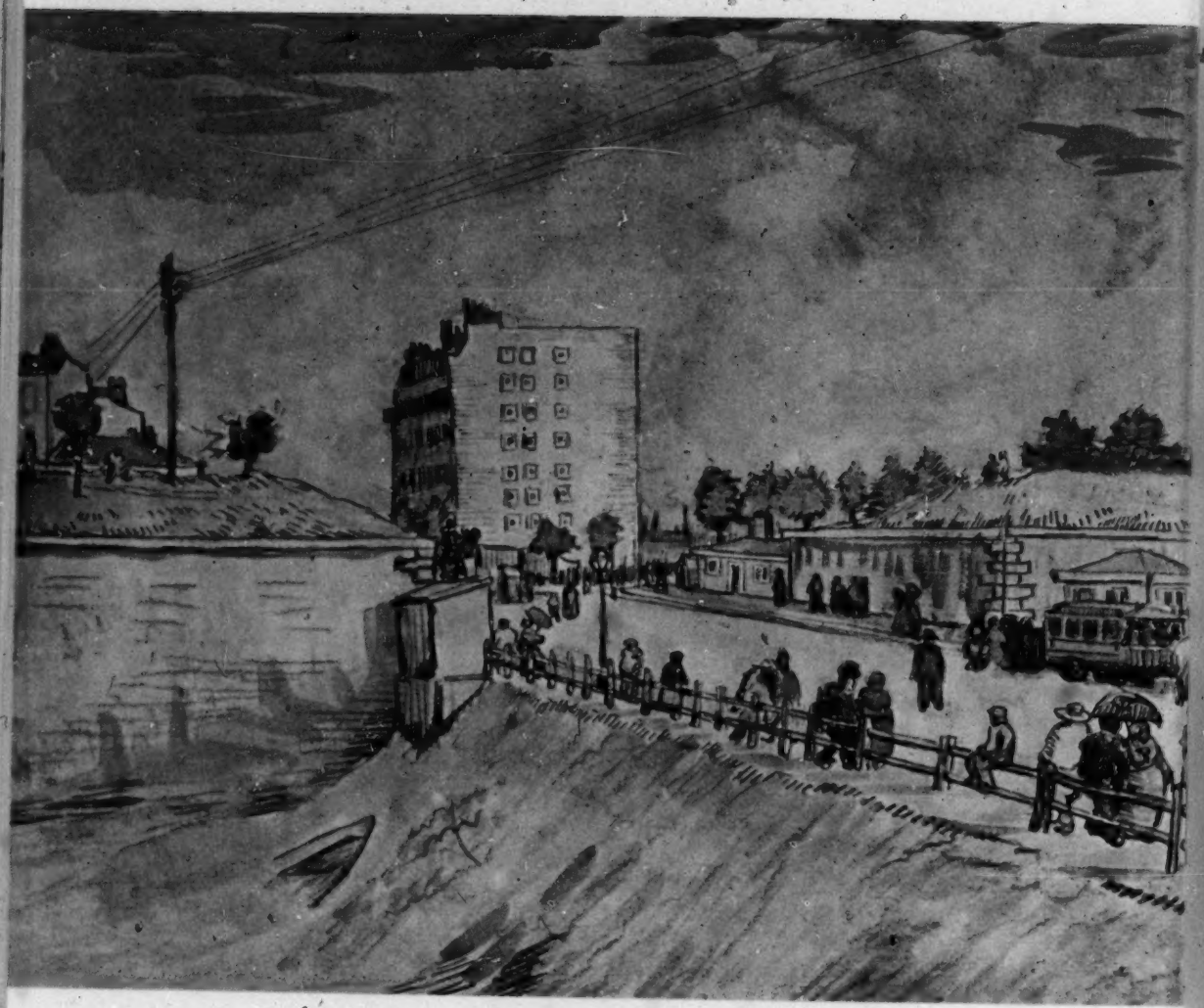

tussen de versterkingen – at the fortifications – entre les fortifications *(Paris)*

PARIJS

de collectie van Ir V. W. van Gogh
is permanent geëxposeerd
in het Stedelijk Museum te Amsterdam

52 **zelfportret naar links met strohoed – selfportrait – autoportrait**
olieverf op doek op carton, 31 x 42, H 410, F 61 verso Coll. Ir V. W. van Gogh

53 **zelfportret naar links met strohoed – selfportrait – autoportrait**
olieverf op doek, 41 x 33, H pl. VI, F 77 verso Coll. Ir V. W. van Gogh

54 **zelfportret naar rechts – selfportrait – autoportrait**
olieverf op doek op carton, 31,3 x 43,5, H 411, F 109 verso Coll. Ir V. W. van Gogh

55 **zelfportret naar links met strohoed en pijp – selfportrait – autoportrait**
olieverf op doek, 41,3 x 31, H 229, F 179 Coll. Ir V. W. van Gogh

56 **zelfportret naar links met pijp – selfportrait – autoportrait**
olieverf op doek, 61 x 50, l.b.: Vincent' 87, H 414, F 263b Coll. Ir V. W. van Gogh

57 **zelfportret naar links – selfportrait – autoportrait**
olieverf op carton, 19 x 14, H 418, F 267 Coll. Ir V. W. van Gogh

58 **zelfportret naar rechts – selfportrait – autoportrait**
olieverf op doek, 41 x 33, H 419, F 269 Coll. Ir V. W. van Gogh

59 **zelfportret naar links met strohoed – selfportrait – autoportrait**
olieverf op carton, 19 x 14, H 420, F 294 Coll. Ir V. W. van Gogh

60 **zelfportret met grijze hoed – selfportrait – autoportrait**
olieverf op carton 41 x 32, H 422, F 293 Coll. Rijksmuseum Amsterdam
bruikleen van mevr. F. Bonger-baronesse van der Borch van Verwolde

61 **zelfportret en face – selfportrait – autoportrait**
olieverf op carton, 19 x 14, H 421, F 296 Coll. Ir V. W. van Gogh

62 **zelfportret naar links met hoed – selfportrait – autoportrait**
olieverf op doek, 44 x 37,5, H pl. VII, F 344 Coll. Ir V. W. van Gogh

63 **zelfportret naar rechts – selfportrait – autoportrait**
olieverf op doek, 41 x 33, H 412, F 336 Coll. Ir V. W. van Gogh

64 **zelfportret met strohoed – selfportrait – autoportrait**
olieverf op carton, 41 x 33, H 408, F 469 Coll. Ir V. W. van Gogh

schilderijen

65 **zelfportret voor de ezel – selfportrait – autoportrait**
olieverf op doek, 65 x 50,5, r.o. Vincent 1888, H 423, F 522 Coll. Ir V. W. van Gogh

66 **zelfportret naar rechts met pijp – selfportrait – autoportrait**
olieverf op doek op carton, 42 x 31, H 423, F 524 Coll. Ir V. W. van Gogh

67 **zelfportrait (trois quarts) – selfportrait – autoportrait**
olieverf op papier, 32 x 23, H 407, F 380 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

68 **schoenen – shoes – souliers**
olieverf op carton, 33 x 41, H 249, F 331 Coll. Ir V. W. van Gogh

69 **vaas met bloemen – flowers in a vase – bouquet de fleurs**
olieverf op doek, 70,5 x 34, H 323, F 286 Coll. Gemeente Museum den Haag

70 **pot met bieslook – chive – ciboulette**
olieverf op doek, 32 x 22, H 313, F 337 Coll. Ir V. W. van Gogh

71 **kindje op een stoel – child in a chair – fillette assise**
olieverf op doek, 27 x 22, H 247, F 213 Coll. Ir V. W. van Gogh

72 **liggend naakt – nude – femme nue couchée**
olieverf op doek, 24 x 41, r.o. Vincent, H pl. III, F 329 Coll. S. van Deventer de Steeg

73 **la butte Montmartre – the hill of Montmartre – la butte Montmartre**
olieverf op doek, 96 x 120, H pl. IV, F 350 Coll. Stedelijk Museum Amsterdam

74 **uitgebloeide zonnebloemen – sunflowers – tournesols**
olieverf op doek, 59 x 97, H 280, F 452 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

75 **stilleven met gipsbeeldje – still-life with plaster statuette – nature-morte avec statuette en plâtre**
olieverf op doek, 54 x 45, H 237, F 360 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

76 **karaf met citroenen – decanter and lemons – carafe et citrons**
olieverf op doek, 46 x 38, H 307, F 340 Coll. Ir V. W. van Gogh

77 **weg langs de rivier bij Asnières – road along the river Asnières – allée longeant le fleuve Asnières**
olieverf op doek, 49 x 65, H 383, F 299 Coll. Ir V. W. van Gogh

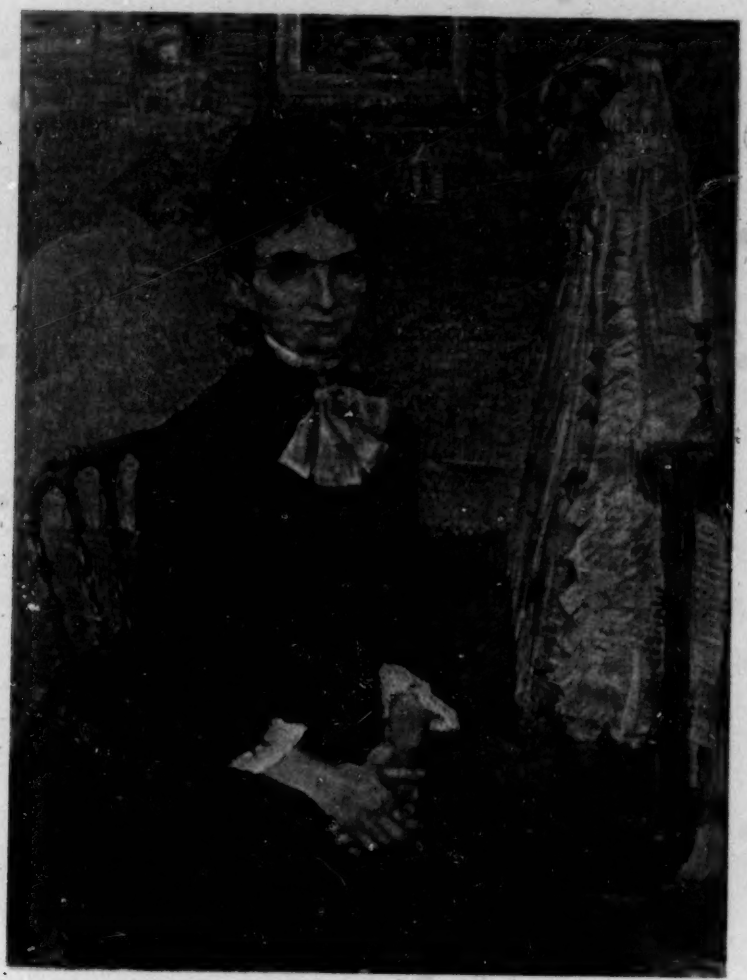

vrouw bij een wieg – woman at a cradle – dame près d'un berceau *(Paris)*

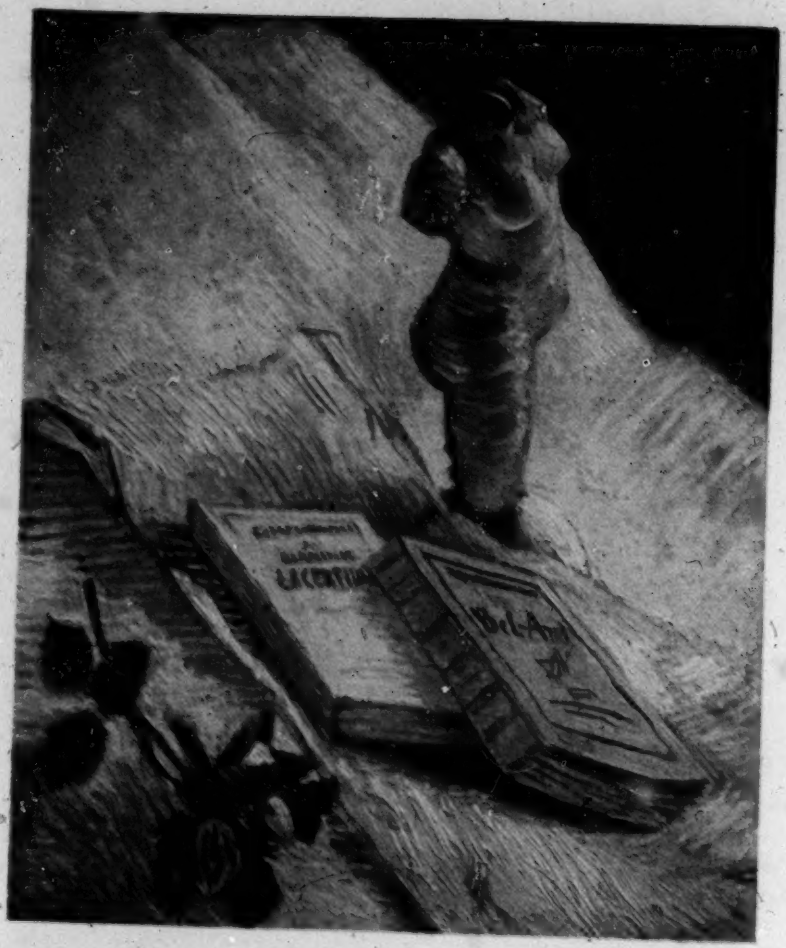

Stilleven met gipsbeeldje – still-life with plaster statuette – nature-morte avec statuette en plâtre *(Paris)*

PARIJS

78 **uitzicht vanuit Vincent's kamer** Rue Lepic –
view from Vincent's room Rue Lepic –
vue de la chambre de Vincent Rue Lepic
olieverf op doek, 46 x 38, H 392, F 341 Coll. Ir V. W. van Gogh

79 **park bij Asnières – the park at Asnières – parc à Asnières**
olieverf op doek, 75,5 x 113, H 368, F 314 Coll. Ir V. W. van Gogh

80 **la butte Montmartre – the hill of Montmartre – la butte Montmartre**
olieverf op doek, 43 x 80, H 265, F 346 Coll. Ir V. W. van Gogh

81 **Boulevard de Clichy**
olieverf op doek, 46 x 55, H 374, F 292 Coll. Ir V. W. van Gogh

82 **Quatorze juillet**
olieverf op doek, 44 x 39, H 387, F 222 Coll. Erven Frau dr Hahnloser Bern

83 **interieur van een restaurant – interior of a restaurant –**
intérieur de restaurant
olieverf op doek, 45 x 54, zomer 1887, H 369, F 342 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

84 **vrouw bij een wieg – woman at a cradle – dame près d'un berceau**
olieverf op doek, 61 x 46, H 318, F 369 Coll. Ir V. W. van Gogh

85 **vrouw bij een cafétafeltje – woman in the café des Tambourins –**
la femme aux Tambourins
olieverf op doek, 55,5 x 46,5, H 299, F 370 Coll. Ir V. W. van Gogh

86 **de brug in de regen** naar Hiroshige **– the bridge** after Hiroshige **–**
le pont d'après Hiroshige
olieverf op doek, 73 x 54, H 233, F 372 Coll. Ir V. W. van Gogh

87 **figuur** naar Kesaï Yeisen **– figure** after Kesaï Yeisen **–**
figure d'après Kesaï Yeisen
olieverf op doek, 105 x 61, H 234, F 373 Coll. Ir V. W. van Gogh

88 **zwaluwen – swallows – hirondelles**
inkt (gewassen), a. d. achterzijde id. zwart krijt, 26,5 x 35, F 1244 Coll. Ir V. W. van Gogh

89 **studieblad – study – feuille d'étude**
zwart krijt, 47,5 x 31, F 1366 Coll. Ir V. W. van Gogh

PARIJS

tekeningen

90 la Guinguette
pen, potlood, witte hoogsels op grijs Ingres papier, 37,5 x 50,5, F 1407 Coll. Ir V. W. van Gogh

91 venster – window at Bataille's – la fenêtre chez Bataille
gekleurd krijt, 53,5 x 39,5, r.o.: la fenêtre chez Bataille, Vincent '87, F 1392 Coll. Ir V. W. van Gogh

92 voorstad – the outskirts of Paris – banlieue
aquarel, 39,5 x 53,5, F 1400 Coll. Ir V. W. van Gogh

93 tussen de versterkingen – at the fortifications – entre les fortifications
aquarel, 24 x 31,5, F 1401 Coll. Ir V. W. van Gogh

94 restaurant „la Sirène"
potlood en gekleurd krijt, 40 x 54,5, F 1408 Coll. Ir V. W. van Gogh

95 gezicht op een industriewijk – view of an industrial town – vue d'une ville industrielle
aquarel, 39 x 53, F 1410 Coll. Stedelijk Museum Amsterdam

96 zeilboot – sailing boat – barque
potlood, 53,5 x 39,5, F 1409 Coll. Ir V. W. van Gogh

97 Quatorze juillet
aquarel, 31 x 24, F 1406 Coll. Ir V. W. van Gogh

souvenir de Mauvè *(Arles)*

Caféterras bij avond - outdoor café, starry night - le café le soir *(Arles)*

ARLES

TIJD TE ARLES

1e periode: Febr. 1888–23 Dec. 1888 (Crisis, conflict en breuk met Gauguin)
2e periode eind 1888 – Mei 1889 (met onderbrekingen: ziekenhuis Arles).

Hier ervaart Vincent de verrukkingen van de lente en van het Zuidelijke licht. Hij beleeft het landschap in een Japanse extase en vindt gezelligheid in het verkeer met de eenvoudige familie van een postbeambte (Roulin). Een onderofficier van de Zouaven Milliet is een tijdlang zijn gezel op tochten in de omstreken van Arles en in het stadje. Portretten ontstaan uit dit verkeer. Hij wil met Gauguin een centrum van artiesten stichten en dringt aan op diens komst. Hij decoreert het gezamenlijke atelier en als half October Gauguin komt, ontvangt hij hem vol verwachtingen over het samen werken en praten. Zij winden echter elkander op en inplaats van samen te werken irriteren zij elkander; de verontrustende gedragingen van Vincent doen Gauguin vluchten naar Parijs, terwijl Vincent het atelier tijdelijk moet prijsgeven voor het hospitaal te Arles. Dit alles verzwakt hem physiek, maar het werk uit de periode na het vertrek van Gauguin bewijst opnieuw zijn helderheid en meesterschap.

ARLES PERIOD

1st period February 1888 – December 23rd 1888 (crisis, conflict and break with Gauguin).
2nd period end of 1888 – May 1889 (with intermissions: hospital Arles).

Here Vincent experiences the enchantments of spring and of the light of the south. The landscape arouses in him an almost Japanese extasy, and he finds a friendly welcome with the simple family of the postman Roulin. A lieutenant of the Zouaves, Milliet, is for a time his companion on his excursions in the country round and in the little town of Arles. Portraits result from this intercourse, he wants to found, with Gauguin, a centre for artists and urges him to come. He decorates the studio they are to share and when Gauguin arrives in the middle of October, welcomes him full of expectations of their work and discussions together. But they only excite each other, and instead of working together they irritate each other. Vincents disquieting behaviour causes Gauguin to fly to Paris, while van Gogh has to give up the studio for a time, and enter the Hospital at Arles. All this weakens him physically; but the works from the period after Gauguins departure show once again his clarity and mastery.

ÉPOQUE D'ARLES

Ière période février 1888–23 décembre 1888 (crise, conflit et rupture avec Gauguin).
2e période fin 1888 – mai 1889 (avec des intermittences: hôpital d'Arles).

C'est ici que Vincent fait l'expérience des délices du printemps et de la lumière méridionale. Le paysage fait naître en lui une extase japonaise et il trouve un accueil cordial dans la simple famille d'un facteur (Roulin). Un sous-officier des Zouaves, Milliet, l'accompagne pendant quelque temps dans ses randonnées aux environs d'Arles et dans la ville même. Des portraits naissent de ces rapports. Avec Gauguin il veut fonder un centre d'artistes et il le pousse à venir. Il décore leur atelier commun et à l'arrivée de Gauguin – mi-octobre – il l'accueille en se promettant des merveilles de leurs conversations en commun. Pourtant il ne font que s'exciter et au lieu de collaborer ils s'irritent. La conduite inquiétante de Vincent incite Gauguin à fuir à Paris, tandis que Vincent doit abandonner provisoirement son atelier pour aller à l' hôpital d'Arles. Tout cela l'affaiblit physiquement, mais les œuvres nées après le départ de Gauguin prouvent à nouveau sa clarté et sa maîtrise.

ARLES

de collectie van Ir V. W. van Gogh
is permanent geëxposeerd
in het Stedelijk Museum te Amsterdam

schilderijen

98 brug – drawbridge – le pont de l'Anglois

olieverf op doek, 32 x 63, Maart 1888, l.o. Vincent, H 435, F 397, Scherjon Arles 7
Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

Pour ce qui est du travail, j'ai rapporté une toile de 15 aujourd'hui, c'est un pont-levis sur lequel passe une petite voiture, qui se profile sur un ciel bleu – la rivière bleue également, des berges orangées avec verdure, un groupe de laveuses aux caracos et bonnets barriolés.
Brief 469

99 bloeiende pereboom – pear tree in blossom – poirier en fleurs

olieverf op doek, 73 x 46, April 1888, l.o. Vincent H 434, F 403, Scherjon Arles 17
Coll. Ir V. W. van Gogh

J'ai maintenant aussi un petit poirier en hauteur, flanqué également de deux toiles en largeur. Cela fera 6 toiles de vergers en fleur. Je cherche actuellement tous les jours à les achever un peu, et à les faire tenir ensemble
Brief 477 met schets

100 souvenir de Mauve

olieverf op doek, 73 x 59,5, April 1888, l.o. Souvenir de Mauve – Vincent, H 431, F 394, Scherjon Arles 11
Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

J'avais travaillé une toile de 20 en plein air dans un verger, un terrain lilas labouré, une clôture en roseaux, deux pêchers roses contre un ciel glorieux bleu et blanc. Probablement le meilleur paysage que j'aie fait. Au moment où je l'ai rapporté chez moi, je reçois de la part de notre soeur un écrit hollandais dédié à la mémoire de Mauve avec son portrait (fort bien le portrait), le texte mal et disant rien, eau-forte jolie. Seulement un je ne sais quoi m'a empoigné et serré la gorge d' émotion et j'ai écrit sur mon tableau:

Souvenir de Mauve Vincent & Theo*

et si tu trouves bien, tel quel nous l'enverrons à nous deux à Madame Mauve. J'ai exprès pris la meilleure étude que j'ai fabriquée ici; je ne sais pas ce qu'ils en diront chez nous, mais cela nous est égal, il me semblait qu'il fallait en mémoire de Mauve quelque chose et de tendre et de très gai et non pas une étude dans une gamme plus sérieuse que cela.
„Ne crois pas que les morts soient morts,
Tant qu'il y aura des vivants,
Les morts vivront, les morts vivront."
C'est comme ça que je sens la chose, pas plus triste que cela.

* Het doek is tenslotte blijkbaar alleen „Vincent" getekend.
Brief 472

101 fles en citroenen – bottle and lemons – nature-morte aux citrons

olieverf op doek, 73 x 63, Mei 1888, H 398, F 384, Scherjon Arles 34 (vroeger onder Parijs)
Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

102 bootjes op het strand – boats on the beach – barques sur la plage

olieverf op doek, 64,5 x 71, Juni 1888, l.o. Vincent H 451, F 413, Scherjon Arles 40
Coll. Ir V. W. van Gogh

Maintenant que j'ai vu la mer ici, je ressens tout à fait l'importance qu'il y a de rester dans le midi, et de sentir qu'il faut encore outrer la couleur davantage - l'Afrique pas loin de soi. Je t'envoie par même courrier les dessins de Stes Maries. Au moment de partir le matin, fort de bonne heure, j'ai fait le dessin des bateaux et j'en ai le tableau en train, toile de 30 avec davantage de mer et de ciel à droite.
Brief 500

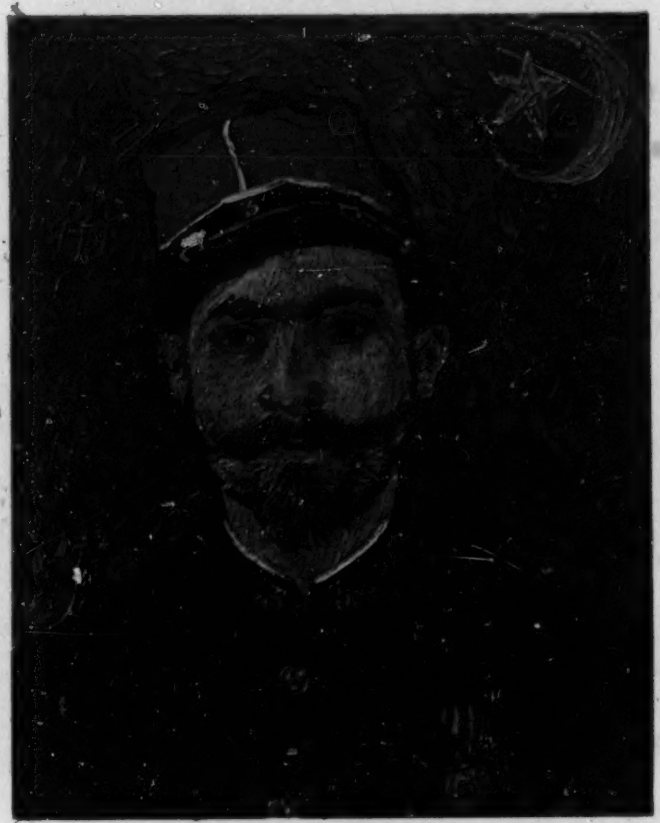

portret van Milliet – portrait of Milliet – portrait de Milliet *(-Arles)*

Vincent

schilderijen **103 Saintes-Maries**

olieverf op doek, 64 x 32, Juni 1888, H 436, F 416, Scherjon Arles 39 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

Je ne crois pas qu'il y ait 100 maisons dans ce village ou dans cette ville. Le principal édifice après la vieille église, forteresse antique, est la caserne. Et encore quelles maisons – comme dans nos bruyères et tourbières de Drenthe. Brief 499

104 la Crau

olieverf op doek, 72,3 x 92, Juni 1888, H pl. X, F 412, Scherjon Arles 33
Coll. ir V. W. van Gogh

J'ai un nouveau motif en train, des champs à perte de vue verts et jaunes, que j'ai déjà deux fois dessiné et que je recommence en tableau, absolument comme un Salomon Konink, tu sais l'élève de Rembrandt, qui faisait les immenses campagnes plates. Brief 496

105 tuin te Arles – garden at Arles – enclos de jardin (Arles)

olieverf op doek, 72 x 91, Juli 1888, H 438, F 429, Scherjon Arles 54 Coll. dr W. Moll den Haag

106 korenveld – cornfield – champ de blé

olieverf op doek, 54 x 65, H 444, F 411, Scherjon Arles 167 Coll. ir V. W. van Gogh

107 zonnebloemen – sunflowers – tournesols

olieverf op doek, 95 x 73, Aug. 1888, m. o. Vincent H 471, F 458, Scherjon Arles 77
Coll. ir V. W. van Gogh

J'y songe de décorer mon atelier d'une demi-douzaine de tableaux de Tournesols, une décoration où les chromes crus ou rompus éclateront sur des fonds divers, bleus depuis le véronèse le plus pâle jusqu'au bleu de roi, encadrés de minces lattes peintes en mine orange.
Des espèces d'effets de vitraux d'église gothique. Brief XIX aan Bernard

108 portret van Milliet, 2de luitenant der Zouaven – portrait of Milliet, the Zouave officer – portrait de Milliet, sous-lieutenant de Zouaves

olieverf op doek, 60 x 49, Sept. 1888, H 499, F 473, Scherjon Arles 98 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

Je connais ici un sous-lieutenant de Zouaves nommé Milliet. Je lui donne des leçons de dessin – avec mon cadre de perspective – et il commence à faire des dessins, ma foi, j'ai vu bien pire que ça.
Brief VII aan Bernhard

109 caféterras bij avond – outdoor café, starry night – le café le soir

olieverf op doek, 81 x 65,5, Sept. 1888, H 493, F 467 Scherjon Arles 89
Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

Le deuxième tableau représente l'extérieur d'un café illuminé sur la terrasse par une grande lanterne dans la nuit bleue avec un coin de ciel bleu étoilé… La question de peindre les scènes ou effets de nuit sur place et la nuit même m'intéresse énormément. Brief 537

zonnebloemen – sunflowers – tournesols *(Arles)*

ARLES

schilderijen 110 **het huis van Vincent – Vincent's house – la maison de Vincent**

olieverf op doek, 76 x 94, Sept. 1888, H 489, F 464, Scherjon Arles 84 Coll. ir V. W. van Gogh

Pareillement croquis d'une toile de 30 carré représentant la maison et son entourage sous un soleil de souffre, sous un ciel de cobalt pur. Le motif est d'un dur! Mais justement je veux le vaincre. Car c'est terrible, ces maisons jaunes dans le soleil, et puis l'incomparable fraîcheur du bleu. Tout le terrain est jaune aussi. Brief 543

111 **toneelspeler – portrait of an actor – portrait d'acteur**

olieverf op doek, 65 x 54,5, 1888, H 558, F 533, Scherjon Arles 175 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

112 **baby Roulin – baby Roulin – bébé Roulin**

olieverf op doek, 35,5 x 24,5, Nov. 1888, H 476, F 441, Scherjon Arles 128
Coll. ir V. W. van Gogh

Mais j'ai fait des portraits de *toute une famille* celle du facteur dont j'ai déjà précédemment fait la tête – l'homme, la femme, le bébé, le jeune garçon et le fils de 16 ans, tous des types, et bien français quoique cela aie l'air d'être des Russes. Toiles de 15. – Cela tu sens combien je me sens dans mon élément et cela me console jusqu'à un certain point de n'être pas un médécin.
Brief 560

113 **les Alyscamps**

olieverf op doek, 71 x 91, Nov. 1888, H 513, F 486, Scherjon Arles 116
Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

Je crois que tu aimerais la chute des feuilles que j'ai faite. Ce sont des troncs de peupliers lilas, coupés par le cadre là où commencent les feuilles.
Ces troncs d'arbres comme des piliers bordent une allée où sont à droite et à gauche alignés de vieux tombeaux romains d'un lila bleu. Or, le sol est couvert, comme d'un tapis, par une couche épaisse de feuilles orangées et jaunes tombées. Comme des flocons de neige il en tombe toujours encore. La deuxième toile est la même allée, mais avec un vieux bonhomme et une femme grosse et ronde comme une boule. Brief 559

Dit doek is tijdens het samenwonen met Gauguin ontstaan. Ook Gauguin schilderde les Alyscamps met de vlammende herfstbomen.

114 **de stoel van Gauguin – the chair of Gauguin – le fauteuil de Gauguin**

olieverf op doek, 90,5 x 72, Dec. 1888, H 522, F 499, Scherjon Arles 138
Coll. ir V. W. van Gogh

Je voudrais bien que de Haen* voie une étude de moi d'une chandelle allumée et deux romans (l'un jaune, l'autre rosa) posés sur un fauteuil vide (justement le fauteuil de Gauguin), toile de 30, en rouge et vert. Je viens de travailler encore aujourd'hui au pendant, ma chaise vide à moi, une chaise de bois blanc avec une pipe et un carnet de tabac. Brief 571

* Meyer de Haan († 1894) vriend van Theo en van Gauguin, waar hij in le Pouldu (Bretagne) mee samen woonde.

VIA AND ALF LIBRARY

ARLES

115 **stilleven met tekenplank – still-life with drawing board – nature-morte à la planche à dessiner**

olieverf op doek, 50 x 64, Januari 1889, H 596, F 604, Scherjon Arles 140

Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

Stilleven geschilderd na de hevige crisis, en het vertrek van Gauguin „pour retrouver l'habitude de peindre" Brief 569

116 **madame Roulin – the berceuse madame Roulin – la berceuse madame Roulin**

olieverf op doek, 91 x 71,5, Jan. – Maart 1889, H 527, F 507, Scherjon Arles 151

Coll. Stedelijk Museum Amsterdam

Je crois t'avoir dit qu'en outre j'ai une toile de Berceuse juste celle que je travaillais lorsque ma maladie est venue m'interrompre. De celle-là je possède également aujourd'hui 2 épreuves.
Je viens de dire à Gauguin au sujet de cette toile, que lui et moi ayant causé des pêcheurs d'Islande et de leur isolement mélancholique, exposés à tous les dangers, seuls sur la triste mer, je viens d'en dire à Gauguin qu'à la suite de ces conversations intimes il m'était venu l'idée de peindre un tel tableau, que des marins, à la fois enfants et martyrs, le voyant dans la cabine d'un bateau de pêcheurs d'Islande, éprouveraient un sentiment de bercement leur rappelant leur propre chant de nourrice. Maintenant cela ressemble si l'on veut à une chromolithographie de bazar.
Brief 574

117 **de postbode Roulin – the postman Roulin – le facteur Roulin**

olieverf op doek, 65 x 54, Februari – Maart 1889 H 465, F 439, Scherjon Arles 161

Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

Maintenant j'ai deux figures donc en train, une tête et un buste avec les mains d'un vieux facteur en uniforme bleu foncé. Il a une tête socratique intéressante à peindre.
Brief 517

118 **boomgaard – orchard – verger**

rietpen met waterverf, 39,5 x 54, April 1888, l.o. Verger de Provence, Vincent, F 1414

Coll. Ir V. W. van Gogh

119 **huisje van Vincent – Vincent's house – la maison de Vincent**

aquarel en rietpen, 24,5 x 30,5, Mei 1888, F 1413 Coll. Ir V. W. van Gogh

120 **korenveld – cornfield – champ de blé**

O.I. inkt, 25,5 x 35, Mei 1888, F 1415 Coll. Ir V. W. van Gogh

121 **hoek van een boomgaard – corner of an orchard – coin d'un verger**

aquarel, 45,5 x 30,5, F 1469 Coll. Ir V. W. van Gogh

tekeningen **122 la Crau**

pen, 48 x 60, Mei 1888, l.o.: Vincent, La Crau, vue prise à Montmajour, F 1420
Coll. Ir V. W. van Gogh

Al fait de grands dessins à la plume. Deux: une immense campagne plate – vue à vol d'oiseau du haut d'une colline – des vignes, des champs de blé moissonnés. Tout cela multiplié à l'infini, détalant comme la surface d'une mer vers l'horizon borné par les monticules de la Crau.
Ça n'a pas l'air japonais, et c'est la chose la plus japonaise réellement que j'aie faite; un personnage microscopique de laboureur, un petit train qui passe dans les blés: voilà toute la vie qu'il y a là-dedans.
Brief XVIII aan Bernard

123 Saintes-Maries

rietpen, 30,5 x 47, Juni 1888, F 1437 Coll. Ir V. W. van Gogh

124 zaaier – sower – semeur

rietpen, 24 x 32, Juni 1888, F 1441 Coll. Ir V. W. van Gogh

125 rotsen – rocks – les rochers

rietpen, 49 x 61, Juli 1888, r.o. Vincent, F 1447 Coll. Ir V. W. van Gogh

126 boerderij in de Provence – farm in the Provence – un mas de Provence

pen, O.I. inkt, 37,5 x 13[illegible] r.o.: Vincent. Un mas de Provence, F 1478 Coll. Rijksmuseum Amsterdam

127 vruchtbomen – fruit trees – arbres fruitiers

sepia met pastel, 43,5 x 60,5, F 1505 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

128 portret van een jong meisje – portrait of a girl – portrait de jeune fille

O.I. inkt, 31,5 x 24, Juli 1888, l.o.: Vincent, F 1503 Coll. Stedelijk Museum Amsterdam

129 perk met zonnebloemen – flowerbed sunflowers – le parterre de tournesols

O.I. inkt, rietpen, 61 x 49, Aug. 1888, r.o.: Vincent, F 1457 Coll. Ir V. W. van Gogh

130 distels – thistles – chardons

O.I. inkt, 24,5 x 32, Oct. 1888, F 1466 Coll. Ir V. W. van Gogh

131 restaurant

potlood, 28 x 43,5, F 1508 Coll. Ir V. W. van Gogh

132 park – public garden – jardin public

rietpen, 32 x 24, Sept. 1888, F 1477 Coll. Ir V. W. van Gogh

ARLES

ingen 133 **stoel – chair – chaise**
zwart krijt, 33 x 25, Dec. 1888, F 1512 Coll. Ir V. W. van Gogh

134 **telegraafpalen – telegraph poles – poteaux télégraphiques**
rietpen, 24 x 31,5, l.o.: Vincent, F 1495 Coll. Ir V. W. van Gogh

135 **tuin van het hospital – garden of the hospital – jardin de l'hôpital**
sepia, rietpen, 45,5 x 59, Mei 1889, r.o.: Vincent, F 1467 Coll. Ir V. W. van Gogh

136 **tuinhoek – corner of a garden – coin d'un jardin**
aquarel, 62 x 47, F 1527 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

137 **perk met bomen – trees in a flowerbed – jardin avec des arbres**
O.I. inkt, potlood, 32 x 50, F 1513 Coll. Ir V. W. van Gogh

138 **tuin – garden – jardin**
potlood en inkt, getint papier, 47,5 x 61,5, F 1501 Coll. Ir V. W. van Gogh

139 **zon – sun – soleil**
rietpen, 26 x 35, F 1506 Coll. Ir V. W. van Gogh

SAINT-RÉMY

TIJD TE SAINT-RÉMY Mei 1889 – Mei 1890

Hartstochtelijker dan ooit werkt hij, met betrekkelijke vrijheid, in het oude klooster van Saint-Rémy, waar hij is opgenomen. Zijn eenzaamheid is toegenomen. Reeksen machtige landschappen ontstaan. Zon, maan en sterren hielden hem reeds in Arles bezig. Er was toen een element van levensverrukking, van grote warmte en liefde. Het werk uit Saint-Rémy is somberder. De boeren en hun verrichtingen (zaaien, oogsten), klein opgenomen in het landschap, zoals in de Japanse houtsneden, worden symbolisch begrepen. Enkele sublieme portretten ontstaan (zieken-oppasser, zelfportretten).
Als hij niet buiten kan werken, vindt hij in platen, door Theo gezonden, de motieven voor schilderijen met figuur (naar Millet, Delacroix, Daumier, Doré, Lavieille).

SAINT-RÉMY PERIOD May 1889–May 1890

He works more passionately than ever and with comparative freedom in the old cloister of St. Rémy where he is now an inmate. His loneliness has increased. He paints landscape after mighty landscape. Already in Arles he was occupied with sun, moon and stars. Then there was an element of enchantment, of great warmth and love. The work from Saint-Rémy is more sombre. The peasants and their activities (sowing, harvesting) forming a part, though small, of the landscape as a whole, as in Japanese woodcuts are understood as symbols. Some sublime portraits (male-nurse, self-portraits) date from this period.
When he is unable to work out of doors, he find subjects for figure painting in the reproductions which Theo sends him (of Millet, Delacroix, Daumier, Doré, Lavieille).

ÉPOQUE DE SAINT-RÉMY Mai 1889–Mai 1890

Plus passionné que jamais il travaille – en liberté relative – dans le vieux cloître de Saint-Rémy, où on l'a recueilli. Sa solitude s'est accrue. Il peint des séries de paysages puissants. Le soleil, la lune et les étoiles le préoccupaient déjà à Arles. Alors il y eut dans ses toiles un élément d'enchantement, de grande chaleur et d'amour. L'œuvre née à St-Rémy est plus sombre. Les paysans et leurs occupations (les semailles, la moisson) ne formant qu'une petite part de l'ensemble du paysage sont conçus – ainsi que dans les bois japonais – comme des symboles. Quelques portraits sublimes datent de cette époque (l'infirmier, des autoportraits). Quand il n'est pas capable de travailler dehors, il puise dans des reproductions que lui envoie Théo les motifs de paysages animés (d'après Millet, Delacroix, Daumier, Doré, Lavieille).

stenen bank – stone seat – banc de pierre *(St. Rémy)*

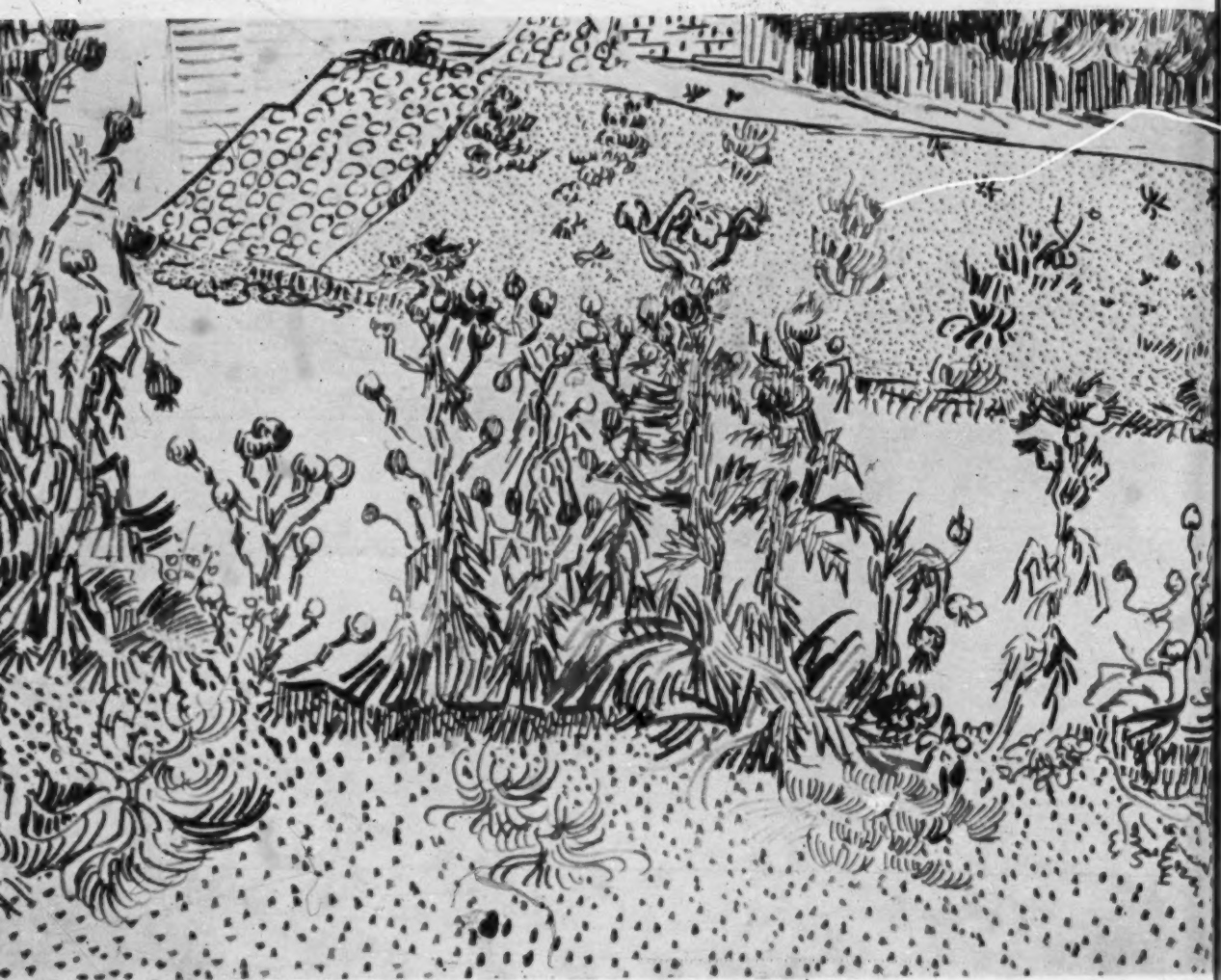

distels – thistles – chardons *(Arles)*

SAINT-RÉMY

de collectie van Ir V. W. van Gogh
is permanent geëxposeerd
in het Stedelijk Museum te Amsterdam

ilderijen 140 **zelfportret – self-portrait – auto-portrait**

olieverf op doek, 65 x 54, Mei 1890, H 748, F 627, Scherjon Saint-Rémy 116
Coll. Louvre Parijs

141 **tuin van het hospitaal St. Paul – the park of St. Paul's hospital – le jardin de l'hôpital St. Paul**

olieverf op doek, 95 x 75,5, Mei-Juni 1889, r.o. Vincent, H 741, F 734, Scherjon Saint-Rémy 155
Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

142 **maaier in korenveld – cornfield with reaper – champ de blé avec faucheur**

olieverf op doek, 74 x 92, Juni 1889, H 613, F 618, Scherjon Saint-Rémy 20
Coll. Ir V. W. van Gogh

Je lutte avec une toile commencée quelques jours avant mon indisposition, un faucheur; l'étude est toute jaune, terriblement empâtée, mais le motif est beau et simple. Je vis alors dans ce faucheur – vague figure qui lutte comme un diable en pleine chaleur pour venir à bout de sa besogne – j'y vis alors l'image de la mort, dans ce sens que l'humanité serait le blé qu'on fauche. C'est donc – si tu veux – l'opposition de ce semeur que j'avais essayé auparavant. Mais dans cette mort rien de triste, cela se passe en pleine lumière avec un soleil qui inonde tout d'une lumière d'or fin…
Ouf – le faucheur est terminé, je crois que ça en sera un que tu mettras chez toi – c'est une image de la mort tel que nous en parle le grand livre de la nature – mais ce que j'ai cherché c'est le „presqu'en souriant"*. C'est tout jaune, sauf une ligne de collines violettes, d'un jaune pâle et blond. Je trouve ça drôle, moi, que j'ai vu ainsi à travers les barreaux de fer d'un cabanon.
Eh bien, sais-tu ce que j'espère, une fois que je me mets à avoir de l'espoir, c'est que la famille soit pour toi ce qu'est pour moi la nature, les mottes de terre, l'herbe, le blé jaune, le paysan, c.à.d. que tu trouves dans ton amour pour les gens de quoi non seulement travailler, mais de quoi te consoler et te refaire, alors qu'on en a besoin.
Brief 604

* van Gogh doelt hierbij op een uitlating van de kunstcriticus Th. Silvestre (*1823–'76*) die in een artikel over Delacroix schreef: „ainsi mourut-presque en souriant-Eugène Delacroix, peintre de grande race, qui avait un soleil dans la tête et un orage dans le coeur, qui allait des guerriers aux saints, des saints aux amoureux, des amants aux tigres et des tigres aux fleurs." cf Brief VIII aan Bernard

143 **de slaapkamer in Arles – the artist's bedroom at Arles – la chambre à coucher à Arles**

olieverf op doek, 72 x 90, Sept. 1889, H 627, F 482, Scherjon Saint-Rémy 26
Coll. Ir V. W. van Gogh

Je travaille d'arrache pied dans ma chambre, ce qui me fait du bien et chasse, à ce qui m'imagine, ces idées abnormales. Aussi j'ai refait la toile de la chambre à coucher. Cette étude-là est certes une des meilleures – tôt ou tard il faut carrément de la rentoiler. Elle a été peinte si vite et a séché de façon que l'essence s'évaporant tout de suite, la peinture ne s'est pas du tout collé ferme sur la toile.
Brief 604

144 **ziekenoppasser – the hospital attendant – le surveillant de l'hôpital**

olieverf op doek, 61 x 46, Sept 1889, H623, F 629, Scherjon Saint-Rémy 31
Coll. Frau G. Dübi-Müller Solothurn

Hier j'ai commencé le portrait du surveillant en chef… Une figure fort intéressante, il y a une belle eau-forte de Legros, représentant un vieux noble Espagnol, si tu t'en rappelles, cela te donnera une idée du type.
Brief 604

SAINT-RÉMY

schilderijen 145 **treurende man – a man mourning – l'homme en tristesse**

olieverf op doek, 80 x 64, H 719, F 702, Scherjon Saint-Rémy 185 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

Een motief uit de Haagse tijd

146 **de steengroeve – the quarry – la carrière**

olieverf op doek, 60 x 72,5, Oct. 1889, H 636, F 744, Scherjon Saint-Rémy 59
Coll. Ir V. W. van Gogh

Puis j'ai fait cette semaine l'entrée d'une carrière qui est comme une chose japonaise; tu te rapelles bien qu'il y a des dessins japonais de rochers où croissent çi et là des herbes et de petits arbres. Il y a des moments entretemps où la nature est superbe, des effets d'automne d'un glorieux comme couleur, des ciels verts contrastants avec des végétations jaunes, orangées, vertes, des terrains de tous les violets, l'herbe brûlée où les pluies ont néanmoins rendu une dernière vigueur à certaines plantes qui se reprennent à produire des petites fleurs violettes, roses, bleues, jaunes. Des choses qu'on est tout mélancholique de ne pouvoir rendre. Brief 610

147 **de olijfgaarde – an olive orchard – les oliviers**

Olieverf op doek, 33 x 40, Sept.-Oct. 1889, H 728, F 716, Scherjon Saint-Rémy 170
Coll. Ir V. W. van Gogh

Par contre les oliviers sont fort caractéristiques et je lutte pour attraper çela. C'est de l'argent tantôt plus bleu, tantôt verdi, bronzé, blanchissant sur terrain jaune, rose, violacé ou orangeâtre, jusqu'à l'ocre rouge sourde.
Mais fort difficile, fort difficile. Mais cela me va et m'attire de travailler en plein dans l'or ou de l'argent. Et un jour peut-être en ferai-je une impression personnelle comme le sont les tournesols pour les jaunes. Brief 608

148 **de olijfgaarde – an olive orchard – les oliviers**

olieverf op doek, 70 x 90, l.o. Vincent, H 708, F 585, Scherjon Saint-Rémy 51
Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

149 **schovenbinden naar Millet – the binding of corn sheaves after Millet – le lieur de gerbes d'après Millet**

olieverf op doek, 44 x 32,5, Aug.-Nov. 1889, H 681, F 693, Scherjon Saint-Rémy 39
Coll. Ir V. W. van Gogh

Tu seras surpris quel effet prennent les Travaux des champs par la couleur,…
Ce que je cherche là-dedans et pourquoi il me semble bon de les copier, je vais tâcher de te le dire.
On nous demande à nous autres peintres toujours de *composer* nous-mêmes et *de n'être que compositeurs*, soit – mais dans la musique il n'en est pas ainsi – et si telle personne jouera du Beethoven elle y ajoutera son interprétation personelle.
Bon – moi surtout à présent étant malade, je cherche à faire quelque chose pour me consoler, pour mon propre plaisir. Je pose le blanc et le noir de Delacroix ou de Millet ou d'après eux devant moi comme motif.
Et puis j'improvise de la couleur là-dessus, mais bien entendu pas tout à fait étant moi, mais cherchant des souvenirs de *leurs* tableaux. Mais le souvenir, la vague consonnance de couleurs qui sont dans le sentiment sinon justes, c'est une interprétation à moi.
Brief 607

150 **maaier naar Millet – reaper after Millet – le faucheur d'après Millet**

olieverf op doek, 43,3 x 33,5, Aug.-Nov. 1889, H 674, F 687, Scherjon Saint-Rémy 38
Coll. Ir V. W. van Gogh

zelfportret – auto-portrait *(Paris)*

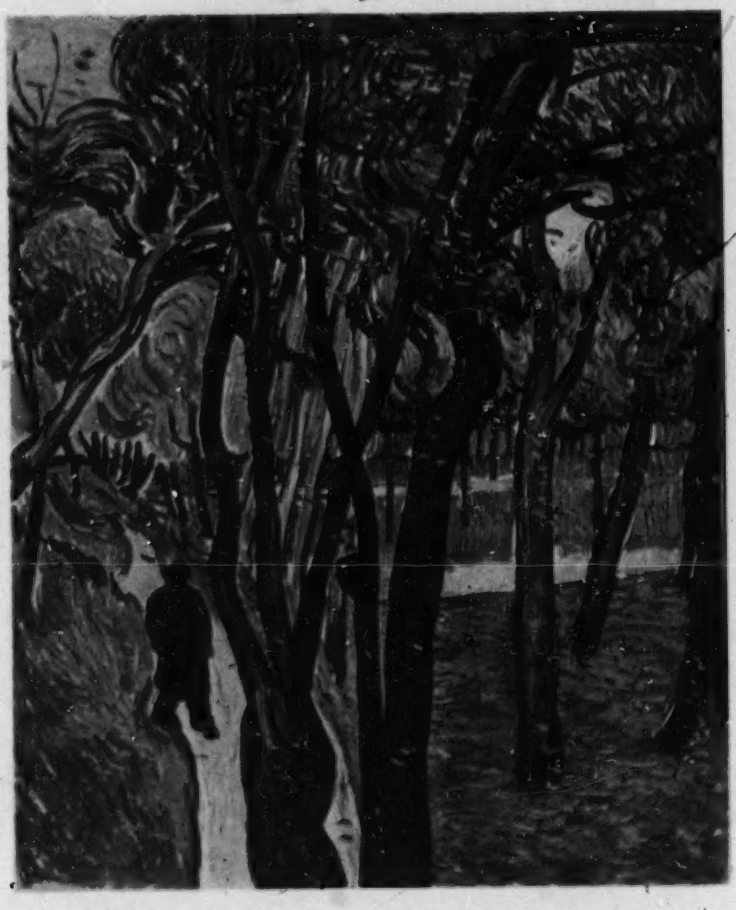

herfst – autumn – l'automne *(St. Rémy)*

SAINT-RÉMY

schilderijen 151 **Pietà** naar Delacroix – **Pietà** after Delacroix – **Pietà** d'après Delacroix

olieverf op doek, 73 x 60,5, H 625, F 630, Scherjon Amsrs 189 Coll. Ir V. W. van Gogh

152 **de wake** naar een houtsnede die Lavieille maakte naar „de 4 Stonden van de Dag" van Millet –
the vigil after a woodcut by Lavieille after Millet „the four Hours of the Day" –
la veillée d'après le bois que Lavieille a fait d'après „les Quatre Heures de la Journée" par Millet

olieverf op doek, 72,5 x 92, Nov. 1889, H 655, F 647, Scherjon Saint-Rémy 91
Coll. Ir V. W. van Gogh

Tu m'as fait un bien grand plaisir en m'envoyant ces Millet, j'y travaille avec zèle. A force de ne jamais rien voir d'artistique je m'avachissais et cela me ranime. –
Il me semble que faire de la peinture d'après ces dessins de Millet, soit *les traduire dans une autre langue* bien plutôt que les copier. Brief 613

153 **de Zaaier** naar Millet – **the Sower** after Millet – **le Semeur** d'après Millet

olieverf op doek, 64 x 55, winter 1889, H 660, F 689, Scherjon Saint-Rémy 94
Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

154 **ravijn** les Peiroulets – **the ravine** – **le ravin**

olieverf op doek, 70 x 90, winter 1889–'90, H 670, F 661, Scherjon Saint-Rémy 61
Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

Je travaille à une grande toile de ravin; c'est un motif tout à fait comme l'étude avec un arbre jaune que j'ai encore de vous: deux bases de rochers excessivement solides entre lesquels coule un filet d'eau, une troisième montagne qui ferme le ravin.
Ces motifs ont certes une belle mélancholie; puis cela est amusant de travailler dans des sites bien sauvages où il faut enterrer le chevalet dans des pierres pour que le vent ne vous fiche pas tout par terre. Brief XX aan Bernard

155 **weg met cypres** – **the road with cypress** – **la route aux cyprès**

olieverf op doek, 91 x 71, H 695, F 683, Scherjon Saint-Rémy 115 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

J'ai encore de là-bas un cyprès avec une étoile, un dernier essai – un ciel de nuit avec une lune sans éclat, à peine le croissant mince émergeant de l'ombre projetée opaque de la terre – une étoile à éclat exagéré, si vous voulez, éclat de rose et vert dans le ciel outremer où courent des nuages. En bas une route bordée de hautes cannes jaunes, derrière lesquelles les basses Alpes bleues, une vieille auberge à fenêtres illuminées orangée et un très haut cyprès, tout droit, tout sombre. Sur la route une voiture jaune attelée d'un cheval blanc et deux promeneurs attardés. Très romantique, si vous voulez, mais aussi je crois de la Provence. Onvoltooide en niet verzonden brief aan Gauguin 643 met schets

156 **herfst** – **autumn** – **l'automne**

olieverf op doek, 73,5 x 60, Nov. 1889, H 657, F 651, Scherjon Saint-Rémy 67
Coll. Ir V. W. van Gogh

157 **les Alpilles**

olieverf op doek, 72 x 91, Jan. 1890, H 730, F 721, Scherjon Saint-Rémy 82
Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

schilderijen 158 **huisje in de bergen – the house in the mountains – maison dans les montagnes**

olieverf op doek, 37 x 71, H 732, F 724, Scherjon Saint-Rémy 114 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

Dit doek werd hem met andere uit Saint-Rémy nagezonden naar Auvers – zie brief 644, 24 Juni 1890

159 **cypressen met twee vrouwenfiguren – cypresses – les cypresses**

olieverf op doek, 91 x 71, H 617, F 620, Scherjon Saint-Rémy 11 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

Dit doek werd door Vincent bestemd voor de jong gestorven begaafde kunstcriticus Albert Aurier, de eerste die een artikel over Vincent schreef (in de Mercure de France 1890), hetgeen Vincent die het onder ogen kreeg, verheugde. Hij heeft hem later te Parijs van Auvers uit bij Theo ontmoet (zie deel I blz. LXIII, brieven van Vincent) en schreef hem een merkwaardig bedankbriefje, waarin hij de lof voor zijn werk terugwees naar Monticelli en vervolgens naar Gauguin.
Les cyprès me préoccupent toujours, je voudrais en faire une chose comme les toiles des tournesols, parce que cela m'étonne qu'on ne les ait pas encore fait comme je les vois.
C'est beau comme lignes et comme proportions comme une obélisque égyptienne.
Et le vert est d'une qualité si distinguée.
C'est la tache noire dans une paysage ensoleillé, mais elle est une des notes noires les plus intéressantes, les plus difficiles à taper juste, que je puisse imaginer. Or, il faut les voir ici contre le bleu, dans le bleu pour mieux dire. Brief 596

160 **amandeltak – branch of an almond tree – branche fleurie d'amandier**

olieverf op doek, 73 x 92, Febr. 1890, H 688, F 671, Scherjon Saint-Rémy 85
Coll. Ir V. W. van Gogh

Schilderij gemaakt voor het zoontje van Theo (geb. 31 Jan. 1890) om in de slaapkamer op te hangen. Le travail allait bien, la dernière toile des branches en fleur – tu verras, c'était peut-être ce que j'avais fait le plus patiemment et le mieux, peint avec calme et une sûreté de touche plus grande. Brief 628

161 **de ploeg naar een tekening van Millet – the plough after a drawing of Millet – la charrue d'après un dessin de Millet**

olieverf op doek, 72 x 92, Jan.-Febr. 1890, H 686, F 632, Scherjon Saint-Rémy 92
Coll. Ir V. W. van Gogh

162 **de Arlésienne, m^me^ Ginoux naar een tekening van Gauguin – the Arlesienne after a drawing of Gauguin – l'Arlésienne d'après un dessin de Gauguin**

olieverf op doek, 63 x 47, Jan.-Febr. 1890, H 710, F 741, Scherjon Saint-Rémy 99
Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

schilderijen 163 **herinnering aan het Noorden – in memory of the North – souvenir du nord**

olieverf op doek, 29 x 36,5, April 1890, H 693, F 675, Scherjon Saint-Rémy 104
Coll. Ir V. W. van Gogh

Etant malade j'ai bien encore fait quelques petites toiles que tu verras plus tard, des souvenirs du nord
Brief 629

164 **bloemenveld met bomen – grass with flowers in a park – troncs d'arbres avec fleurs**

olieverf op doek, 72 x 90, Mei 1890, H 697, F 676, Scherjon Saint-Rémy 103
Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

165 **opwekking van Lazarus naar een detail van een ets van Rembrandt – the raising of Lazarus after a detail of an etching by Rembrandt – la résurrection de Lazare d'après un fragment de l'eau-forte de Rembrandt**

olieverf op doek, 48,5 x 63, Mei 1890, H 699, F 677, Scherjon Saint-Rémy 107
Coll. Ir V. W. van Gogh

166 **de barmhartige Samaritaan naar Delacroix – the good Samaritan after Delacroix – le bon Samaritain d'après Delacroix**

olieverf op doek, 72 x 59, Mei 1890, H 698, F 633, Scherjon Saint-Rémy 109
Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

tekeningen 167 **irissen – irises – les iris**

olieverf op doek, 92 x 73,5, Mei 1890, H 700, F 678, Scherjon Saint-Rémy 112
Coll. Ir V. W. van Gogh

Au contraire l'autre bouquet violet (allant jusqu'au carmin et au bleu de prusse pur) se détachant sur un fond jaune citron éclatant, avec d'autres tons jaunes dans le vase et le socle sur lequel il repose, est un effet des complémentaires disparates terribles, qui s'exaltent par leur opposition
Brief 633

168 **interieur van het hospitaal – interior of the hospital – intérieur de l'hôpital**

aquarel, olieverf en houtskool, 61 x 47, F 1528 Coll. Ir V. W. van Gogh

169 **interieur van het hospitaal ingang – interior of the hospital entrance – intérieur de l'hôpital entrée**

gouache op getint papier, 61 x 47,5, F 1530 Coll. Ir V. W. van Gogh

170 **fontein – fountain – la fontaine**

O.I. inkt, 48 x 45, F 1531 Coll. Ir V. W. van Gogh

171 **stenen bank – stone seat – banc de pierre**

inkt, rietpen, 62,5 x 47, Mei 1889, F 1522 Coll. Ir V. W. van Gogh

ST. RÉMY

tekeningen 172 **park – public garden – jardin public**
aquarel, 44,5 x 62, F 1533
Coll. Ir V. W. van Gogh

173 **park – public garden – jardin public**
aquarel, 62 x 44,5, F 1535
Coll. Ir V. W. van Gogh

174 **cypres – cypress – cyprès**
inkt en potlood, 47 x 62,5, F 1538
Coll. Ir. V. W. van Gogh

175 **vegetatie – vegetation – végétation sauvage**
sepia met rietpen, 47 x 62,5, F 1542
Coll. Ir V. W. van Gogh

176 **bergachtig landschap – mountainous landscape – paysage montagneux**
sepia, rietpen, 47 x 62, F 1547
Coll. Ir V. W. van Gogh

177 **hoek van een park – corner of a public garden – coin d'un jardin public**
potlood, 33 x 25,5, F 1574
Coll. Ir V. W. van Gogh

178 **de wagen – carriage – le cabriolet**
zwart krijt, 28 x 24, F 1587
Coll. Ir V. W. van Gogh

179 **herderstasjes – wild flowers – petites fleurs des champs**
pen, 41 x 31, F 1612
Coll. Ir V. W. van Gogh

herderstasjes – wild flowers – petites fleurs des champs *(St. Rémy)*

AUVERS

TIJD TE AUVERS-SUR-OISE 21 Mei – 29 Juli 1890

Theo heeft voor Vincent in Dr Gachet te Auvers-sur-Oise een mens gevonden, die veel begrip en eerbied heeft voor de kunst van zijn patiënt. Vincent zou daar wellicht in een passende omgeving met begrijpende mensen genezing vinden. Hij reist over Parijs naar Auvers en vindt inderdaad bij de familie Gachet warm begrip. Daar ontstaan, als in Arles bij de Roulins, weer portretten, als van Dr Gachet en van Mlle Gachet aan de piano. Zijn kunst wordt hier ongelijk van hoogte met hevige accenten in de landschappen (korenvelden). De zomer beleeft hij nog voor een groot deel. Doch op 29 Juli sterft hij, 37 jaar oud, aan de gevolgen van een schotwond. Zijn broer Theo, die Vincent tijdens de gehele ontplooiing van zijn kunstenaarschap gesteund heeft, moreel en financieel, sterft een half jaar later, na een kortstondig huwelijk, waaruit een zoon was geboren: Vincent Willem. Theo's naam is onverbrekelijk verbonden met die van Vincent. Naast elkander liggen hun graven te Auvers-sur-Oise.

AUVERS-SUR-OISE PERIOD May 21st–July 29th 1890

In Dr Gachet at Auvers-sur-Oise Théo finds a man with a great understanding and admiration for his patients art. Here, perhaps, in surroundings which suit him, with people who understand him, Vincent should recover his health. He travels to Auvers through Paris, and, indeed, finds understanding with the Gachets. There, as at the Roulins in Arles, he paints many portraits, such as that of Dr. Gachet, and of Mlle Gachet at the piano. Here however, his art becomes very unequal, with violent accents in the landscapes. He lives through part of the Summer. But on July 29th he dies, at the age of 37, as the result of a bullet wound. His brother Théo who has supported Vincent morally and financially throughout his whole development as an artist, dies half a year later after a short married life, from which one son was born: Vincent Willem. The name of Théo is irrevocably bound to that of Vincent. Their graves lie next each other at Auvers-sur-Oise.

ÉPOQUE D'AUVERS-SUR-OISE 21 Mai–29 Juillet 1890

En la personne du Docteur Gachet à Auvers-sur-Oise Theo a trouvé un homme ayant beaucoup de compréhension et de respect pour l'art de Vincent. Peut-être Vincent pourra-t-il recouvrer la santé dans une ambiance appropriée parmi des gens qui le comprennent. Il passe par Paris pour se rendre à Auvers et en effet il trouve une parfaite intelligence avec la famille Gachet. De nouveau il peint des portraits – comme auprès de la famille Roulin à Arles – tels que celui du docteur Gachet et de Mlle Gachet au piano. Pourtant le niveau de son art devient inégal avec des accents violents dans les paysages (champs de blé). Il y passe encore une grande partie de l'été. Mais le 29 juillet il meurt, à l'âge de 37 ans, des suites d'un coup de feu. Son frère Théo, qui a soutenu Vincent pendant tout le développement de son art, -d'un secours moral autant que financier – meurt au bout de six mois, après un mariage de brève durée dont naquit un fils: Vincent Willem. Le nom de Theo se trouve indissolublement lié à celui de Vincent. Leurs tombes se trouvent côte à côte au cimetière d'Auvers-sur-Oise.

mademoiselle Gachet aan de piano – mademoiselle Gachet playing the piano – mademoiselle Gachet au piano *(Auvers)*

AUVERS

de collectie van Ir V. W. van Gogh
is permanent geëxposeerd
in het Stedelijk Museum te Amsterdam

schilderijen

180 mademoiselle Gachet aan de piano – mademoiselle Gachet playing the piano – mademoiselle Gachet au piano

olieverf op doek, 102 x 50, Juni 1890, H769, F772, Scherjon Auvers 141 Coll. Kunsthalle Basel

– hier j'ai peint le portrait de Mlle Gachet . . .
– J'ai remarqué que cette toile fait très bien avec une autre en largeur, de blés, ainsi l'une toile étant en hauteur et rose, l'autre d'un vert pâle et jaune vert complémentaire du rose; mais nous en sommes encore loin avant que les gens comprennent les curieux rapports qui existent entre un morceau de la nature et un autre, qui pourtant s'expliquent et se font valoir l'un l'autre
Brief 645 met schets

181 hoeve in Auvers – farm at Auvers – la ferme à Auvers

olieverf op doek, 38 x 43, Juni 1890, H792, F806, Scherjon Auvers 159 Coll. Ir V. W. van Gogh

182 korenaren – ears of corn – épis de blé

olieverf op doek, 64,5 x 47, Juni 1890, H761, F767, Scherjon Auvers 134
Coll. Ir V. W. van Gogh

183 tuin van Daubigny – garden of Daubigny – le jardin de Daubigny

olieverf op doek, 51 x 51, Juni 1890, H760, F763, Scherjon Auvers 133 Coll. Ir V. W. van Gogh

184 klaprozenveld – field with poppies – champ de coquelicots

olieverf op doek, 73 x 93, Juni 1890, H755, F636, Scherjon Auvers 128 Coll. Gemeente Museum den Haag
bruikleen van Stichting Nederlands Kunstbezit

185 gezicht op Auvers – view of Auvers – vue d'Auvers

olieverf op doek, 50 x 52, Juli 1890, H787, F799, Scherjon Auvers 207 Coll. Ir V. W. van Gogh

186 drie bomen – three trees – trois arbres

olieverf op doek, 62 x 76, H 800, F 815, Scherjon Auvers 215 Coll. Rijksmuseum Kröller-Müller Otterlo

187 kerk te Auvers – church at Auvers – l'église d'Auvers

olieverf op doek, 74,5 x 93,5 Juli 1890, F 789 niet bij H en Scherjon Coll. Louvre Parijs

188 onweerslucht – field under a stormy sky – champ sous un ciel orageux

olieverf op doek, 50 x 100, Juli 1890, H806, F778, Scherjon Auvers 144 Coll. Ir V. W. van Gogh

Là-revenu ici je me suis remis au travail – le pinceau pourtant me tombant presque des mains et – sachant bien ce que je voulais, j'ai encore depuis peint trois grandes toiles.
Ce sont d'immenses étendues de blés sous des ciels troublés et je ne me suis pas gené pour chercher à exprimer de la tristesse, de la solitude extrême. Vous verrez cela j'espère sous peu – car j'espère vous les apporter à Paris le plus tôt possible, puisque je croirais presque que ces toiles vous diront, ce que je ne sais dire en paroles, ce que je vois de sain et de fortifiant dans la campagne.
Brief 649

vaas met bloemen – flowers – vase avec des fleurs
(probablement Anvers)

korenveld met kraaien – crows flying across a cornfield – champs de blé aux corbeaux *(Anwers)*

AUVERS

schilderijen 189 **korenveld met kraaien – crows flying across a cornfield – champ de blé aux corbeaux**

olieverf op doek, 50,5 x 100,5, Juli 1890, H 809, F 779, Scherjon Auvers 145 — Coll. Ir V. W. van Gogh

190 **vaas met bloemen – flowers – vase avec des fleurs**

olieverf op doek, 41 x 28, komt niet voor in F, H en Scherjon — Coll. Ir V. W. van Gogh

zou ook eerder geschilderd kunnen zijn

tekeningen 191 **mademoiselle Gachet aan de piano – mademoiselle Gachet playing the piano – mademoiselle Gachet au piano**

zwart krijt, 31 x 24, Juni 1890, F 1623 — Coll. Ir V. W. van Gogh

192 **huizen – houses – maisons**

boutskool, aquarel, olieverf, 45,5 x 54, F 1624 — Coll. Ir V. W. van Gogh

193 **raadhuis – the mairie – la mairie**

zwart krijt, 24 x 32, F 1630 — Coll. Ir V. W. van Gogh

194 **het huis van dr Gachet – the house of dr Gachet – la maison du docteur Gachet**

potlood, 44,5 x 27,5, F 1636 — Coll. Ir V. W. van Gogh

195 **huizen tussen bomen – houses and trees – fermes parmi des arbres**

blauwe waterverf en boutskool, 43 x 54,5, F 1640 — Coll. Ir V. W. van Gogh

deze tentoonstelling kwam tot stand met medewerking van
de Kröller-Müller Stichting en de Van Gogh Stichting

Druk: Meijer Wormerveer